

TRIBUNE

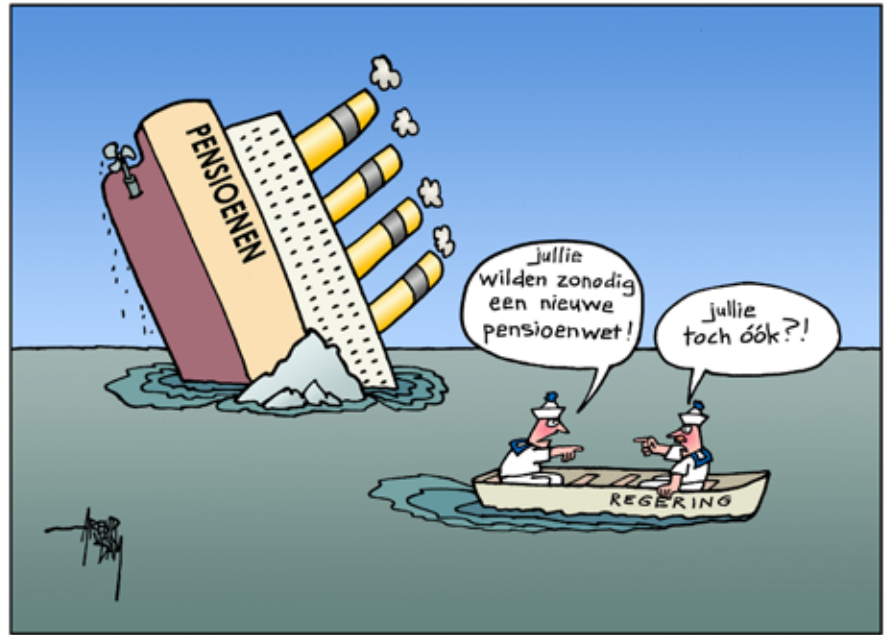
Nieuwsblad van de SP • jaargang 59 • nr.6 juni 2023 • € 1,75 • www.sp.nl

REVOLUTIE VAN DE ALGORITMEN

AI: ONVOORSTELBAAR ONTWRICHTEND OF VAN ONSCHATBARE WAARDE?

SP JONGEREN HOUDEN ALGEMENE LEDENVERGADERING

2 Juli is het zover: dan organiseren we onze tweede ledenvergadering. Voor deze vergadering zijn alle leden van SP Jongeren uitgenodigd. Misschien klinkt een vergadering wat serieus, maar tijdens deze dag willen we het vooral gezellig maken. We zullen 's ochtends in gesprek gaan met een inspirerende spreker. In de middag bespreken we de activiteiten van SP Jongeren in het afgelopen half jaar en kiezen we een nieuw bestuur. We sluiten de dag daarna af met een gezellige barbecue en een klein feestje. Het is een mooi moment om andere SP Jongeren weer te zien of om andere leden voor het eerst te ontmoeten.

Hier wil jij dus bij zijn! De ledenvergadering begint om 11.00 en zal rond 16.00 afgelopen zijn. Daarna gaat de barbecue aan. Laat via jongeren@sp.nl weten dat je er bij wilt zijn, dan helpen we je verder.

DE SP ZET ZICH IN VOOR MENSELIJKE WAARDIGHEID, GELIJKWAARDIGHEID EN SOLIDARITEIT

**TRIBUNE IS EEN
UITGAVE VAN DE
SOCIALISTISCHE
PARTIJ (SP) EN
VERSCIJNT
11 MAAL
PER JAAR**

Redactie
Xander Topma (h), Rob Janssen
Bart Linssen, Peter Sas
Sharon Winkelhorst

Vormgeving
Maurits Gemmink, Nenad Mečava

Aan dit nummer werkten mee
Robert Brand, Ruud Kuin
Ronald van Raak, Eduard van Scheltinga
Karen Veldkamp, Peter Verschuren
Joshua Versijde

Foto omslag
DreamStudio by stability.ai©

De Tribune op Internet
sp.nl/nieuws/tribune

Abonnement
€ 5,00 per kwartaal (machtiging)
Losse nummers € 1,75.
SP-leden ontvangen de
Tribune gratis.

SP algemeen
T (088) 243 55 55
F (033) 462 55 12
sp@sp.nl
sp.nl

**Abonnementen- en
ledenadministratie**
Snouckaertlaan 70
3811 MB Amersfoort
T (088) 243 55 40
E administratie@sp.nl

Redactie Tribune
Snouckaertlaan 70
3811 MB Amersfoort
T (088) 243 55 42
F (033) 462 55 12
E tribune@sp.nl

**De Tribune in
gesproken vorm**
Belangstellenden voor
de Tribune op cd kunnen
contact opnemen met
de SP-administratie.

Incasso contributie

Veel leden van de SP betalen hun contributie via een incassomachtiging. Sinds 1 oktober 2013 incasseert de SP het bedrag van de contributie in de eerste week van elk kwartaal. Daarbij vermelden we, conform wettelijke regels het betreffende lidnummer en het zogeheten incassanten-ID van de SP, te weten **NL86ZZZ403462460000**. Bij vragen over contributie-inning, kunt u contact opnemen met de ledenadministratie van de SP, via (088) 243 55 40 of administratie@sp.nl

Tenzij anders vermeld, is op de inhoud van deze publicatie de Creative Commons Naamsvermelding-Niet Commercieel-GeenAfgeleideWerken 3.0 Nederland licentie van toepassing. <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/nl>

IN DIT NUMMER

Samen werken op de bouwplaats

Slot Schaesberg is monumentale onderneming

6

Kunstmatige Intelligentie?

Helse doembeelden of hemelse vergezichten

10

Graaiflatie

Wie betaalt de winsten?

14

Bankencrises: doorbreek de cyclus

Professor Fred Block wil banken democratiseren

16

Kersvers Kamerlid Jimmy Dijk

'Ik moest in de Kamer af en toe met de ogen knipperen door wat ik zag.'

22

- 4 Delftse jongeren en SP in actie voor speelgelegenheid
- 25 SP'er Robert Brand was waarnemer bij Turkse verkiezingen
- 28 LinksVoor: ict-student Joeke de Graaf zet zijn programmeerskills in voor het socialisme
- 29 De SP van toen tot nu: Socialisme en feminisme
- 30 SP-succes: vaste huurcontracten voor onzelfstandige woonruimten
- 31 Puzzel 32 Uitgelicht

COLUMN

Bezuinigen? Belasten!

Je schrikt je iedere keer weer rot als je aan de kassa staat in de supermarkt. De prijzen zijn keihard gestegen. De boodschappen zijn voor steeds meer mensen niet te betalen. Een miljoen mensen leeft volgend jaar in armoede met dit kabinet Rutte 4. In Nederland!

Dit terwijl de winsten van grote bedrijven historisch hoog zijn, de hoogste in ruim 20 jaar tijd. Dat komt omdat de prijzen nóg harder stijgen dan de inflatie. Ook onderzoek van de Rabobank bevestigt dit. Daardoor maken grote bedrijven heuse woekerwinsten. Deze winsten worden nu verdeeld onder de toch al rijke (buitenlandse) aandeelhouders. Maar dat geld moet gebruikt worden om de kosten te verlagen en de lonen te verhogen.

Je zou hopen dat het kabinet Rutte 4 ingrijpt. Dat kan ook, als de grote bedrijven een eerlijke, hogere belasting over hun woekerwinsten gaan betalen. Maar het kabinet kiest ervoor om te gaan bezuinigen. Op de zorg, het onderwijs, de kinderopvang en de huurtoeslag. En de grote bedrijven mogen hun winsten nog steeds onder de aandeelhouders verdelen.

Dit mogen we niet laten gebeuren. Binnen en buiten de Tweede Kamer zullen we hier komende tijd voor strijden. Want het moet anders en het kán anders. Samen pakken we de winsten en verlagen we de kosten!

Lilian Marijnissen
fractievoorzitter SP

JONGEREN IN DE WIJK BUITENHOF IN DELFT KOMEN IN ACTIE VOOR EEN BETER SPEELVELDJE

Delftse jongeren hebben behoefte aan bankjes om naar voetbal te kijken, een overkapping, speeltoestellen voor de kleintjes en beter onderhoud van het groen. Met de hulp van de SP en het jongerenwerk van Delft voor Elkaar hebben ze de handen ineengeslagen en een kort manifest opgesteld. Dit manifest overhandigden ze tijdens een speciaal georganiseerd evenement aan wethouder Karin Schrederhof. Ze hoefde niet lang na te denken en was enthousiast over de ideeën: ‘Komen jullie mee praten over hoe we dit gaan realiseren?’

Het is druk op het veld. Tientallen kinderen en ouders verzamelen zich voor een voetbalcompetitie, een springkussen en een barbecue. Een buurvrouw brengt zelfgebakken appeltaart voor de voetballende jongeren. Op het podium vertelt SP-raadslid Rien Fierst waarom de socialisten dit evenement organiseren: ‘Wij zijn een partij die samen met mensen actie onderneemt om het dagelijks leven te verbeteren. We wilden weten wat jongeren in Buitenhof bezighoudt en kwamen via jongerenwerker Beniam met hen in contact. Al snel werd duidelijk dat dit

de plek is waar zij hun vrije tijd doorbrengen en wat hen na aan het hart ligt. Dus zetten we ons hiervoor in. En we maken er tegelijkertijd een feest van, want dat gebeurt hier niet vaak.'

De hele dag wordt er onder de stralende zon gesport, gegeten en gepraat, en er is veel steun. De buurtcoach heeft het druk met de voetbalcompetitie en woningcorporatie Vidomes zorgt voor de benodigde elektriciteit. Drie jongens (trots, maar liever niet met naam in de media) bieden namens de groep

hun wensen aan de gemeente aan. 'We komen hier elk weekend en doordeweeks nog een paar keer. We willen heel graag een overkapping en meer speelmogelijkheden.' Na enig aandringen zijn ze bereid om hier binnenkort verder over te praten met de wethouder. Fierst vindt de dag een groot succes: 'Het besef dat het hier mogelijk is om samen je leefomgeving te verbeteren, is prachtig. En de gemeente heeft beloofd ermee aan de slag te gaan, dus het gaat echt lukken.' •

Jannie Visscher
voorzitter SP

Onze taak

Wanneer je om je heen kijkt dan zie je overal afbraak van onze basisvoorzieningen. Het wordt steeds lastiger om goede en betaalbare woonruimte te vinden, de boodschappen worden alsmat duurder en niet vergoede zorgkosten rijzen compleet de pan uit. Wat we ook zien is een overheid die de problemen niet oplost maar alleen maar groter maakt. Geen wonder dus dat hierdoor het vertrouwen in de politiek steeds verder daalt.

Het goede nieuws is dat het vertrouwen van mensen in elkaar juist groeit. Evenals de wil om de strijd aan te binden tegen onrecht en tweedeling. Vooral ook onder jongeren die zich willen inzetten voor een leefbare toekomst.

Mooi is dat mensen die samen in actie komen ook succes boeken. Zoals bijvoorbeeld de stakers voor betere arbeidsvoorwaarden bij de NS, het regionale openbaar vervoer en het ziekenhuispersoneel.

Voor ons als SP is het belangrijk om daar te zijn waar de strijd voor rechtvaardigheid is. En om duidelijk te maken dat de huidige economische macht de werkende klasse en de mensen die afhankelijk zijn van een uitkering uitbuit voor eigen gewin. En niet alleen dat, ook onze aarde en de hele samenleving worden uitgebuit.

Aan ons de taak om duidelijk te maken dat een andere wereld mogelijk is! Daarom is het belangrijk dat we ons beginselprogramma 'Heel de Mens hebben geactualiseerd. Hierin brengen we ons socialisme onder woorden. De beginselen vormen de basis voor alles wat we doen. 'Heel de mens' is van ons allemaal. Hiermee kunnen we aan de slag: in onze eigen afdeling, bij de SP Jongeren, in de Eerste en Tweede Kamer en overal waar we als SP het verschil kunnen maken.

Zo kunnen we de afbraak stoppen en samen met mensen bouwen aan een overheid en economie die wél werken voor iedereen. •

BOUWPLAATS VAN DE TOEKOMST

In het Limburgse Landgraaf bestaat een plek waar iedereen met iedereen werkt, leert, recreëert en zorgt. Waar mensen werken aan historische gebouwen, maar ook aan zichzelf. En aan de toekomst. Hoe zit dat?

‘Stigma’s, daar doen we hier niet aan’

Als je ten oosten van Heerlen rondrijdt en je kent de weg niet, dan weet je eigenlijk nooit precies waar je zit. Bevind je je nou in Heerlen of in Landgraaf? Of hoort dit gedeelte al bij Kerkrade? Tel daarbij op de snelweg A76 waar alle verkeer van en naar Duitsland overheen dendert en de nieuwe, niet minder drukke Parkstad-ring, dan doet niets vermoeden dat je vlak in de buurt bent van een plek waar de tijd al eeuwen stil lijkt te staan. En waar tegelijkertijd aan ‘een stukje toekomst’ wordt gewerkt. Volgens Aryan Klein (57) – initiatiefnemer van de historische bouw- en ontdekkingsplaats Slot Schaesberg – gaat dat heel goed samen.

Zo’n tien jaar geleden streek hij in het Zuid-Limburgse heuvelland neer en begon hij met het project. Want hij had een visie. Een visie die heel wat terreinen en disciplines behelsde: van archeologie tot re-integratie, van oude ambachten tot participatie en van historie tot cultuureducatie. Die brede ambitie trok in 2013 al de aandacht van de Tribune, wat toen leidde tot een reportage met de kop ‘Groots project voor doeners en dromers’. En nu, tien jaar later, zijn we er terug, benieuwd naar wat er van dat grootse project terecht is gekomen. Binnen de eerste tien minuten van ons bezoek ontdekten we dat Slot Schaesberg inmiddels wordt gesteund door onder andere de gemeente en provincie, zorginstellingen, arbeidsbemiddelaars, vrijwilligers en zelfs de reclassering.

Taakstraf

‘Bij ons werkt iedereen met elkaar. Gelijke monniken, gelijke kappen’, zegt Aryan Klein niet zonder trots. Daarmee doelt hij op het bonte gezelschap dat in de weer is op het zes hectare metende terrein van Slot Schaesberg. Dan heb je het bijvoorbeeld over mensen die in een re-integratietraject zitten, stagiaires, mensen met een verstandelijke beperking die er in het kader van dagbesteding werken en mensen die er een taakstraf uitvoeren. Daarnaast is er nog een groep actieve recreanten en een bataljon van maar liefst 90 vrijwilligers.

‘Heel Europa staat vol monumenten’

‘Stigma’s, daar doen we hier niet aan. Iedereen kan hier naar eigen mogelijkheden meedoen.’ Vanzelf gaat dat natuurlijk allemaal niet. ‘Mensen in de dagbesteding moeten gecoacht worden, anderen hebben hulp nodig bij schulden- of verslavingsproblematiek en daarnaast kijken we samen met regionale arbeidsmarktbemiddelaar WSP voortdurend of er ook mensen gedetacheerd kunnen worden.’ Soms is dat niet bepaald gemakkelijk, erkent Klein. Maar hij noemt het een ‘voorrecht’ om zo te kunnen werken.

‘Er werkte hier een jongen die een taakstraf uitvoerde. We hadden een klus voor ‘m, namelijk de verlichting in ons bezoekerscentrum in orde maken. Daar is hij aan begonnen, maar de tijd van z’n taakstraf was te kort om het af te ronden. Toen is hij even later op eigen initiatief teruggekomen. Hij wilde per se de klus af komen maken.’ Aryan Klein lijkt een beetje te glunderen. ‘En we hadden ook eens iemand wiens leven een beetje uit de bocht was gevlogen. Maar: hij kon lassen en was goed thuis in elektrotechniek. Hij heeft een hele tijd hier gewerkt, kreeg zijn leven weer op de rit en uiteindelijk kreeg hij een vaste baan bij een verhuur-

bedrijf.’ In een beschutte omgeving aan jezelf werken, ervaring opdoen en wennen aan werkritme, vat Klein samen. Maar ja, voor Slot Schaesberg ging de genoemde technicus verloren... ‘Ik app nog weleens met hem’, zegt Klein. Het lijkt of hij ‘m mist.

Blikvanger

Op het terrein van Slot Schaesberg is momenteel van alles te zien én te doen. Blikvanger bij de ingang is de poorttoren die in de steigers staat. Houten steigers welteverstaan. Klein: ‘Dat wilde ik zo. Het moet zoveel mogelijk zoals het vroeger was.’ Dit geldt ook voor de timmerwerkplaats, het atelier voor natuursteen en de smederij; de elementen voor de bouw en reconstructie van het park worden op ambachtelijke wijze gemaakt. En dan is er ook nog een historische tuin, een historische boerderij met dezelfde diersoorten die er vroeger ook gehouden werden, een speeltuin en natuurlijk het slot zelf, waar eveneens druk aan gewerkt wordt. En wat je allemaal in het bezoekers- en educatiecentrum, compleet met brasserie, kunt doen laat zich raden.

Terwijl een grote groep scholieren passeert – Slot Schaesberg werkt samen met de Cul-

tuurbox die educatieve uitjes voor kinderen organiseert – vragen we het maar ‘ns op de man af: hoe verzin je nou zo’n project? ‘Ik werkte op de Bataviawerf in Lelystad (waar het VOC-schip Batavia uit de 17e eeuw werd gereconstrueerd – red.) en in 2012 kregen we bezoek uit Landgraaf. De gemeente was namelijk op zoek naar mogelijkheden voor dit terrein. Maar er was nog niks, geen stroom of zo, helemaal niks.’ Maar Klein zag het voor zich en zette samen met de gemeente en wat hij noemt ‘een stevig netwerk’ zijn schouders eronder. ‘Doén! Dat was wat ik dacht. Gelukkig stond ik er niet alleen voor. Er was veel goodwill.’ Zo goed en zo kwaad als het ging vestigde hij zich in de oostelijke Mijnstreek en ging aan de slag. In 2015 meldde zich BOEi, een organisatie die zich richt op de herbestemming en restauratie van cultureel erfgoed. ‘Aan de expertise van BOEi heb ik veel te danken.’

Betrokkenheid

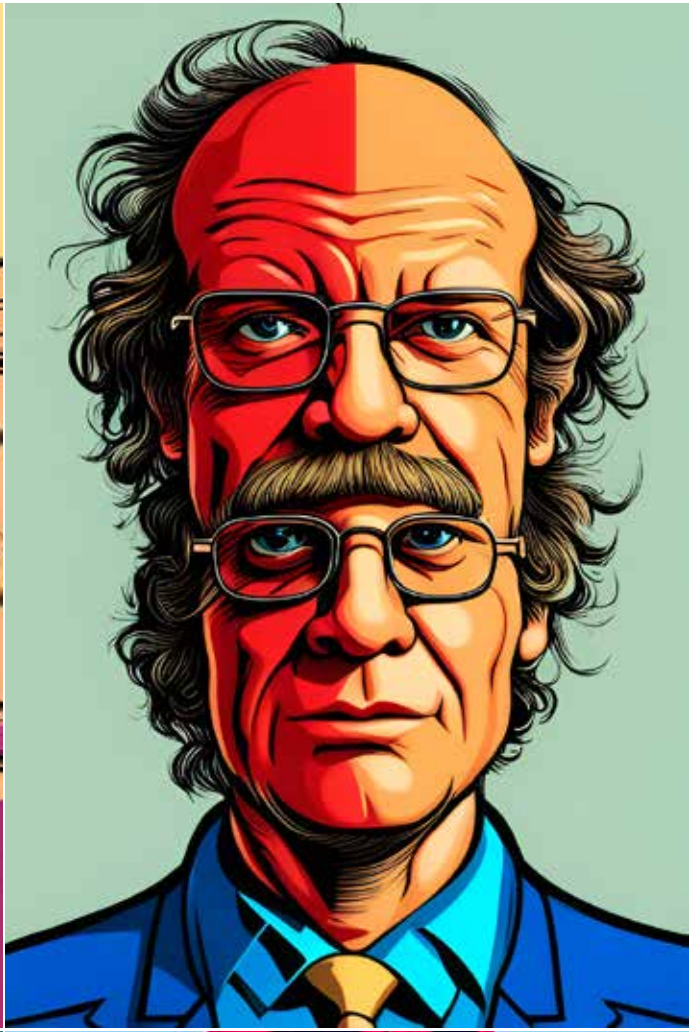
‘Hier kun je mooi zien welke verschillende steensoorten er door de jaren heen gebruikt zijn.’ Aryan Kleins hand glijdt over de onderste lagen van een muur in de poorttoren. ‘Kijk, tegenwoordig hoeft een metselaar bij wijze

van spreken niet meer na te denken. De architect ontwerpt en de metselaar voert uit. Punt. Maar vroeger moesten metselaars ter plekke oplossingen bedenken. Verzakte tijdens de bouw een muur een beetje, dan moest daar iets op bedacht worden. Ambachtelijk, maar ontzettend arbeidsintensief. Ik zie een stukje toekomst in het combineren van ambachtelijk bouwen met moderne technieken. Zoals frezen.' Hoe ziet dat stukje toekomst er dan uit? 'Wel, heel Nederland, nee, héél Europa staat vol monumenten. Om die te restaureren zijn ambachtelijke vaklui nodig! Maar steeds minder jongeren zijn tegenwoordig bereid om over dat soort uitdagingen na te denken; bouwvakkers zijn puur uitvoerders geworden. Datzelfde geldt voor het vak van smeden.' Creatief, probleemoplossend en letterlijk constructief bezig kunnen zijn; dat is waar Klein naartoe wil. 'Betrokkenheid is het sleutelwoord, trots kunnen zijn op wat je doet. Ja, daar zie ik toekomst in.' •

tekst Rob Janssen
foto's Maurits Gemmink

DE AI-REVOLUTIE

ONVOORSTELBAAR ONTWRICHTEND OF VAN ONSCHATBARE WAARDE?

Niemand raakt erover uitgepraat: kunstmatige intelligentie. Wat betekenen de ontwikkelingen van AI-technologieën voor ons? Worden belangrijke keuzes straks gemaakt door AI in plaats van door mensen? Eén ding is duidelijk: we bevinden ons midden in een revolutie. SP-Kamerlid Renske Leijten: ‘We willen niet dat Big Tech ons stuurt.’

De wereld van kunstmatige intelligentie (AI) en de ontwikkeling van artificial general intelligence (AGI) gaat razendsnel. Doembeelden en hemelse vergezichten wisselen elkaar af in de media. Onder-tussen zijn er prominente AI-onderzoekers en -ontwikkelaars die oproepen tot een tijdelijke pauze in de verdere ontwikkeling van AI. Want, waarschuwen zij, we kunnen de controle over AI volledig verliezen. Het debat over de toekomst van AI en hoe wij ons daartoe verhouden is dus springlevend.

Wordt kunstmatige intelligentie straks ingezet om ons leven makkelijker te maken en ons werk efficiënter? Maar wat betekent het als AI op termijn misschien zichzelf kan gaan programmeren? Moeten we hier serieus over nadenken?

Realistisch of niet, deze scenario's roepen belangrijke vragen op over macht,

controle en verantwoordelijkheid. Daarom is dit het moment om het maatschappelijk debat aan te gaan. De vraag rijst dan ook wie de verantwoordelijkheid moet dragen voor de regulering van AI. Met de technologische race tussen bedrijven en perverse prikkels die niet door de vrije markt worden aangepakt, wordt gesuggereerd dat overheden of een centrale autoriteit zoals de EU nodig zijn om toezicht te houden.

Naast deze zorgen over de risico's zijn er ook andere aspecten waar maatschappelijke en politieke antwoorden op moeten worden bedacht. Denk bijvoorbeeld aan de opkomst van deepfakes, kwesties rond auteursrechten, banenverlies en mogelijke vooroordelen en discriminatie van AI-systemen. Renske Leijten houdt zich voor de SP bezig met deze ontwikkelingen en beantwoordt enkele prangende vragen.

› **Er zijn zorgen dat de ontwikkeling van AI uit de hand aan het lopen is, mede omdat het in intelligentie toeneemt en straks zichzelf kan programmeren. Is dit iets waar we ons druk om moeten maken?** ‘Mensen zijn bang voor het onbekende. Bepaalde theorieën worden gemaakt door mensen die totaal niet weten waar ze het over hebben. Ze zijn bang voor het vreemde omdat het niet beheersbaar is. Vroeger waren mensen ook ontzettend bang voor andere technologieën. Toen hebben we geleerd die technologie te gebruiken om ons leven beter te maken, en zo moeten we er volgens mij nu ook naar kijken. Toen de eerste auto's op de weg kwamen, was het ontzettend gevaarlijk. Er waren veel dodelijke ongevallen en er waren geen verkeersregels. Het was ook een revolutie, en toen hebben we verkeersregels gemaakt, snelheidsregels ingesteld, auto's gereguleerd, en dat moeten we nu ook snel doen. Volgens mij moeten we hier pragmatisch over denken.

Denk ook hieraan: negativiteit verkoopt beter dan positiviteit. Dat zie je ook bij de discussie over AI-algoritmes. Koppen in de krant die de lezer een bepaalde kant op duwen. Ik zou graag zien dat de SP een rol speelt in het morele debat hierover. Dus in het stimuleren van het publieke debat over de ethische voorwaarden voor de toepassing van AI. We moeten niet bang zijn, zeker niet naïef, maar wel een positieve rol spelen in het gesprek over regels.’

< **De illustratie** voor dit artikel is gegenereerd door AI. De opdracht van de redactie was: ‘Creëer een beeld in Pop Art stijl van de snel evoluerende wereld van kunstmatige intelligentie (AI); en de ontwikkeling van artificial general intelligence (AGI)’. Opvallend: Na meerdere pogingen (en steeds lichte aanpassing van de opdracht) was het resultaat bijna altijd een man en de huidskleur nooit donker.

foto Wiebe Klestra

‘We kunnen zelf de grenzen bepalen’

› Is de angst over AI dan volledig onterecht? Oftewel, is de AI-ontwikkeling beheersbaar?

‘Nou, dat weet ik niet. Ik denk dat we het streng moeten reguleren en regels moeten opstellen. Dat is ook wat AI-ontwikkelaars zeggen. Je kunt technologische vooruitgang nooit stilleggen, maar je kunt wel regels vaststellen. Kijk, Italië heeft bijvoorbeeld gezegd dat ChatGPT moest stoppen binnen zijn grenzen. Dat land wilde eerst duidelijkheid hebben over privacywaarborgen, gegevensopslag en gegevensgebruik. En toen het die waarborgen kregen, werd het weer toegestaan. Een overheid kan dat dus doen. Bovendien zijn er allerlei technologieën in onze samenleving waarvan we zeggen dat we die niet overal op toepassen. Maar als het gaat om de digitale wereld, hebben we daar nauwelijks regels voor. Dat is het grote probleem. We praten nu over zelflerende algoritmes, maar wat gebeurt er bijvoorbeeld met gezichtsherkenning op straat? Hoe wordt dat gebruikt? En wat dacht je van de slimme energiemeter thuis? Of digitaal geld en digitale identificatie? Voor al deze zaken geldt: we moeten niet bang gemaakt

worden en het gesprek niet uit de weg gaan om regels op te stellen.’

› Hoe gaan we om met technologische innovatie die aan de andere kant van de oceaan ontwikkeld wordt, maar via het internet ook een grote impact op ons heeft?

‘Wij bepalen wat hier wel of niet binnenkomt, vergelijkbaar met bepaalde kankermedicijnen die wel op de markt zijn in Nederland en niet in Frankrijk, en vice versa. We kunnen zelf de grenzen bepalen. Zoals Italië deed met ChatGPT. Ik denk dat het verstandig is om een vergelijking te maken tussen digitale ontwikkelingen zoals AI en geneesmiddelen. AI is overal aanwezig, bijvoorbeeld bij stoplichten, in algoritmes op sociale media en in de systemen van de belastingdienst. Wanneer het een toepassing wordt om gedrag te beïnvloeden, moeten we voorzichtig zijn en kijken naar toelatingcriteria. Want alle positieve aspecten hebben ook een negatieve keerzijde, net als medicijnen. Als je een medicijn gebruikt wanneer je ziek bent, word je beter, maar als je niet ziek bent, word je er slechter van. Op dezelfde manier kunnen we kijken naar AI-toepassingen en beoordelen of ze schadelijk zijn voor kinderen, sociale ontwikkeling, enzovoort. Het argument dat beperkte toelating in Nederland of Europa niet mogelijk is omdat het wereldwijd toegankelijk is via internet, moeten we loslaten.

Het grote probleem met technologische ontwikkeling en de digitale wereld is dat

de regulering achterblijft bij de snelle veranderingen. Op dit moment gaat de discussie over regulering de verkeerde kant op, waarbij Europa zich alleen richt op markttoegang: wanneer mag iets wel of niet op de markt komen. We zouden een stap verder moeten gaan en ons afvragen: wat mag er op de markt komen? Dit kunnen we doen door een toelatingssysteem te creëren. Bij Facebook hebben we gezien dat er verschillende zaken werden ingezet, zoals data-analyse, wat een negatieve rol speelde in het Brexit-referendum en extreemrechts aanzienlijk heeft bevorderd. Nu kunnen we zeggen: dat mag niet meer! En als ze het toch doen, krijgen ze hoge boetes of worden ze van de markt gehaald.’

Big Tech-ontwikkelaars hebben aan de bel getrokken omdat ze willen pauzeren met ontwikkelen, maar ‘gedwongen’ worden om door te gaan door hun aandeelhouders. Tegelijkertijd durven ze niet op te stappen omdat de bedrijven niet zullen stoppen en ze bang zijn om controle te verliezen als ze buitenstaander worden. Wat moet hier het antwoord op zijn?

‘Niemand kan ‘gedwongen’ worden om iets verder te ontwikkelen, dat vind ik echt een zwakgebod. Ik ken hun pleidooi. Ik heb hun brief met hun noodkreet ook gezien. We hebben daar Kamervragen over gesteld, maar ik vind het een slecht argument om te zeggen ‘wij worden gedwongen door het kapitalistische systeem’. Het kapitalisme is een klotesysteem, maar dan is er nog altijd zoets als morele intrinsieke vrijheid om

te zeggen “ho, stop!”. Als ze met elkaar die brief kunnen schrijven en een appèl kunnen doen op overheden dat dit gestopt moet worden, kunnen ze ook gewoon stoppen. Zeggen: “Als ik het niet ontwikkel, ontwikkelt een ander het”. Dat is een vals argument, dat is een beetje het argument van de burgemeester in oorlogstijd, “Anders doet een ander het en die is misschien erger”.

Als antwoord hierop denk ik dat het heel goed is als we blijven uitleggen wat AI is: uiteindelijk is AI door mensen geleerd en door mensen geïnstrueerd. Dus zolang je dat blijft terug redeneren, kun je ook blijven uitleggen dat mensen dus kunnen ingrijpen. En daarmee kun je mensen dus geruststellen.’

Dit haakt in op een andere discussie. Als AI door mensen is geïnstrueerd, betekent dit dan ook dat degenen die de technologie ontwikkelen representatief moeten zijn voor de gehele samenleving? Dus dat de data input niet overwegend van, bijvoorbeeld, witte, rijke mannen afkomstig is?

‘Dit is een van de redenen waarom we niet willen dat AI ons profileert. Afgezien van een kleine groep mensen die het echt wisten, was tien jaar geleden de algemene opvatting in de samenleving dat alles wat een computer voor jou doet neutraler is en dat een rekenmachine beter kan rekenen dan een mens. Maar het is zo dat een rekenmachine vooral sneller kan rekenen dan een mens, niet beter. Ik denk dat we altijd weer naar dat punt terug moeten om dat te realiseren. Het is zo dat degene die de geschiedenis schrijft de pen in handen heeft, dat is net zo als ik een commissievoorzitter zie met een bepaalde politieke kleur en die houdt de pen vast, dan weet ik het gaat een bepaalde kant op. Dus natuurlijk moet je kijken naar wie het ontwikkelt. Maar we moeten niet vervolgens zeggen: dus daarom is het fout. Want dan val je zelf in de valkuil van de profilering. Dan beoordeel je mensen op basis van hun eigenschappen. Als we profileren, dan weten we dat het kan leiden tot zoiets als het toeslagenschandaal. Het toeslagenschandaal kwam niet alleen door profilering, maar dat heeft de boel wel heel erg versneld en een grotere groep slachtoffers gemaakt.

Wat ik altijd in debatten heb gezegd, is dat we niet willen dat Big Tech ons stuurt, met zijn profilering en zijn algoritmes, maar we willen ook geen overheden hebben die de technologieën van Big Tech kopiëren in hun

systemen. Dat is gebeurd. Dus we willen een andere morele standaard hebben bij hoe we onze technologieën inzetten. De SP stelt al tientallen jaren voor om, voordat nieuwe ontwikkelingen worden toegelaten op de markt of in de overheid, ze te laten beoordelen door een ethische commissie.’

Wat kunnen wij als SP nog meer doen in deze AI-discussie?

‘We moeten standpunten innemen en een maatschappelijke discussie op gang brengen. De SP is natuurlijk niet alleen bezig met moties en budgetten. Wij kunnen een rol spelen in de maatschappelijke tendens. De discussie wordt gedomineerd door mensen die zeggen: “Julie mogen niet meedoen aan de discussie, want je bent geen technout.” Dat zeggen Europarlementariërs die zich laten beïnvloeden door Big Tech-lobbyisten. En dat is een gevaarlijke tendens, want dan laat je de democratie, die uiteindelijk de sleutel is, buiten spel. Het alternatief is ervoor zorgen dat iedereen aan het debat kan deelnemen. Dat iedereen gelijke toegang heeft tot de kennis en de argumentenkaders kent. Om dit te kunnen, moet je goed kunnen argumenteren, maar mensen moeten ook niet bang worden gemaakt, want dan werkt het proces niet.

‘Een rekenmachine kan sneller rekenen dan een mens, maar niet beter’

We moeten iedereen hierbij betrekken. Niet: “Ik weet niet precies hoe het werkt, dus ik spreek me er niet over uit”. Je kunt wel een moreel standpunt innemen. Je weet misschien niet precies hoe een televisieprogramma wordt gemaakt, maar je kunt wel zeggen of het wenselijk is dat kinderen ernaar kijken, ja of nee. Doe dat ook met technologie. Dat is een rol die de SP kan spelen, mensen het zelfvertrouwen geven waardoor ze wel hun mening laten horen bij een enorme ontwikkeling als deze.’ •

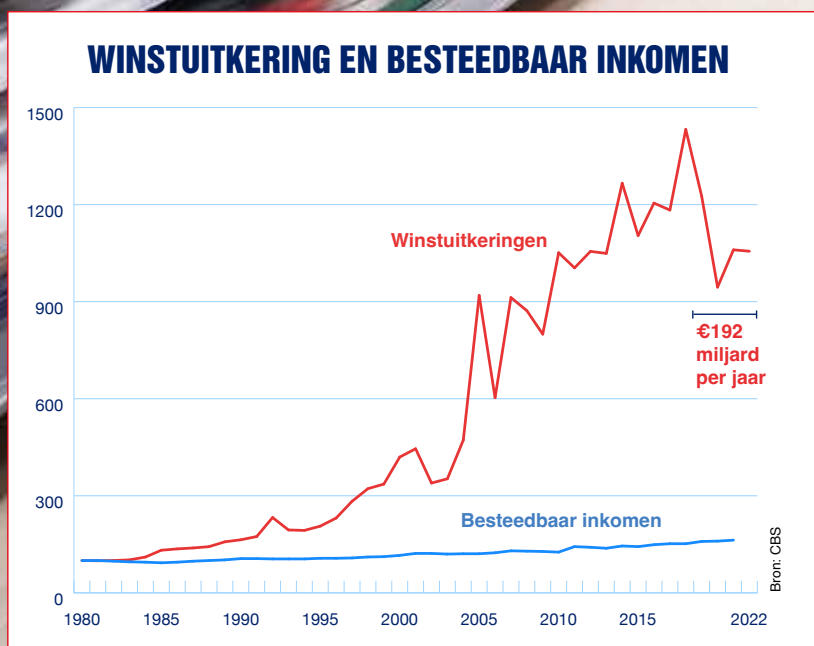
tekst Sharron Winkelhorst

ONLINE ECHOKAMERS

Onderzoekers, zoals Benjamin Ho in zijn boek “Why trust matters”, tonen aan dat met de toename van digitale informatiestromen en de opkomst van sociale media er een toename in polarisatie en verdeeldheid is in de samenleving. De onderzoekers zien onder andere een verklaring in de werking van sociale media-algoritmes op basis van AI. Die zijn namelijk ontworpen om gebruikers betrokken te houden bij hun content. De algoritmes zijn geprogrammeerd om alleen informatie te tonen die aansluit op de voorkeuren, gedrag en interesses van de gebruikers. Hoe langer en vaker mensen actief betrokken zijn op sociale media-platforms, hoe meer geld die platforms namelijk kunnen verdienen aan advertenties. Bots krijgen op deze manier data die ze in staat stelt mensen te manipuleren.

Door het creëren van een gepersonaliseerde informatieomgeving waarin gebruikers voornamelijk worden blootgesteld aan informatie die hun bestaande overtuigingen en opvattingen bevestigt, kunnen mensen in echokamers raken waarin afwijkende meningen en perspectieven ondervertegenwoordigd zijn. Ook wordt het aangemoedigd om content steeds sensationeler te maken, of zelfs te verzinnen (zoals fake news), want dit levert het meeste betrokkenheid op, en dus winst. Het gevaar daarvan is een toenemend wantrouwen in traditionele instituties, zoals de oude media en overheid, en ook een wantrouwen in de werking van de democratie.

GRAAIFLATIE: DE GROTE ONGELIJKMAKER

Er is een ordinaire diefstal aan de gang, op klaarlichte dag. En dat al maanden achtereen. Je merkt het in de supermarkt en op je energierekening. Alles wordt duurder, dat is inflatie. Met hoge prijzen worden nu nog hogere winsten worden gemaakt. Dat is graaiflatie.

ER VERSCHENEN IN DE AFGELOPEN maanden verschillende onderzoeken naar de oorzaken van deze graaiflatie. Een korte bloemlezing:

“Winsten stegen met 9,4% in het vierde kwartaal van 2022, jaar-op-jaar, en zorgden voor meer dan de helft van de binnenlandse prijsdruk in dat kwartaal”, zo schrijft de Europese Centrale Bank (ECB) in maart 2023.

“Bedrijfsmarges zijn fors gestegen in recente jaren – dit is de keerzijde van sterk hogere prijzen maar slechts bescheiden hogere lonen”, schrijft het Internationaal Monetair Fonds (IMF) in april 2023.

“Als bedrijven de stijging van hun verkoopprijzen hadden beperkt tot wat strikt noodzakelijk was om hun winst op peil te houden, dan had de stijging van afzetprijzen in 2022 theoretisch gezien 2,2 procentpunt lager kunnen uitpakken,” zo schrijft de Rabobank in mei 2023.

De rode draad: winsten zorgen ervoor dat de inflatie hoog is. Oftewel, alles wordt duurder zodat bedrijven meer winst kunnen maken. Volgens de Rabobank is ongeveer 20% van de hogere prijzen terug te voeren op het vergroten van die winstmarges. Volgens de ECB zelfs 50%.

Die hogere winsten worden niet gebruikt voor nieuwe investeringen of hogere lonen, maar voor winstuitkeringen aan aandeelhouders. Dat zijn degenen in een bedrijf die niet werken, maar wel geld krijgen. Tussen 2020 en 2022 zijn de winstuitkeringen aan aandeelhouders in Nederland met bijna €19 miljard gestegen. Dat blijkt uit onderzoek van de SP op basis van CBS-cijfers.

WINST-PRIJSSPIRAAL IN PLAATS VAN LOON-PRIJSSPIRAAL

In de zomer van 2022 bracht de SP de publicatie *Inflatie en Ongelijkheid* uit. Op basis van onderzoek werd toen vastgesteld dat er geen sprake was van een loon-prijsspiraal, maar van een winst-prijsspiraal. Bij een loon-prijsspiraal worden de lonen verhoogd, waardoor de kosten van een bedrijf stijgen. Die worden doorgerekend in de prijs met als gevolg inflatie. Om dat dan weer te compenseren worden de lonen weer verhoogd, en zo kom je in een spiraal terecht.

Dat is nu totaal niet aan de orde. Vrijwel alle loononderhandelingen zijn tot nu toe geëindigd in een loonsverhoging lager dan de inflatie. Dan hebben medewerkers dus minder te besteden.

De onderzoeken van IMF, ECB, FNV en Rabobank laten zien dat er eerder sprake is van een winst-prijsspiraal. Dat werkt zo: bedrijven willen meer winst maken en veel geld uitkeren aan aandeelhouders. Daardoor stijgen de kosten en dat berekenen ze in de prijzen door. Dan heb je inflatie. Daardoor zijn bedrijven weer meer geld kwijt aan hun onderlinge handel. Om de winsten en aandeelhoudersuitkeringen op peil te houden, verhogen ze dan weer hun prijzen. Zo organiseren ze hun eigen spiraal.

KLAAS KNOT KIEST KAPITAAL

Nu meerdere bedrijven na stakingen door de knieën gaan voor 10% loonstijging of meer, worden we gewaarschuwd. Klaas Knot, president van De Nederlandsche Bank tikte de vakbeweging in Buitenhof op de vingers. ‘Als de lonen 10 tot 14% stijgen, dan dreigt er een loon-prijsspiraal te ontstaan. Dan komen we in een recessie en vallen er ontslagen.’

Hiermee kiest Klaas Knot voor kapitaal. Door de vakbeweging aan te spreken, maar niet de eigenaren van bedrijven die juist de prijzen verhogen. Terwijl de winsten nu met €327 miljard alle records breken, volgens het CBS.

Klaas Knot zelf kreeg vorig jaar maar liefst €465.000 op zijn rekening bijgeschreven. Terwijl de De Nederlandsche Bank onder de Balkenendenorm (Wet Normering Topinkomens) zou moeten vallen en die norm in 2022 op €216.000 stond. Met zo'n portemonnee is het makkelijk oproepen tot loonmatiging.

EEN NIEUW AKKOORD VAN WASSENAAR

Aan de loon-prijsspiraal van de jaren '70 werd een einde gemaakt met het Akkoord van Wassenaar. Daarin werd afgesproken dat vakbonden stoppen met hogere looneisen in ruil voor werktijdverkorting.

Er is nu een nieuw Akkoord van Wassenaar nodig. Daarin moet worden afgesproken dat de winstuitkeringen van bedrijven moeten worden getemperd, zodat er een einde komt aan de winst-prijsspiraal.

Er zit een flinke rem op de loonontwikkeling, doordat medewerkers met bedrijfseigenaren moeten onderhandelen over het loon. Maar op de winstuitkering zit geen enkele rem. De aandeelhoudersvergadering gaat zelf over de eigen uitkering. De directie is nota bene zelf meestal ook bezitter van nogal wat aandelen waardoor zij zelf profiteren van een hoge uitkering. Daarom moet de winstuitkering onderdeel worden van de onderhandelingen tussen medewerkers en bedrijfseigenaren.

Na jaren van ongeremd groeiende ongelijkheid is het antwoord op graaiflatie niet minder, maar meer gelijkheid. •

tekst Eduard van Scheltinga en Ruud Kuin
foto ANP/ Hollandse Hoogte/ Richard Brocken

CRISIS BIJ DE BANKEN

Vijftien jaar na de kredietcrisis, waarin veel Westerse banken failliet gingen en ook Nederlandse banken in de problemen kwamen, heerst er weer onrust in de financiële wereld. In korte tijd gingen de Noord-Amerikaanse banken Silicon Valley Bank en Signature Bank failliet. Even later moest het Zwitserse Credit Suisse worden gered, net als de Noord-Amerikaanse First Republic Bank. Waarom gaat het weer zo mis in de bankenwereld?

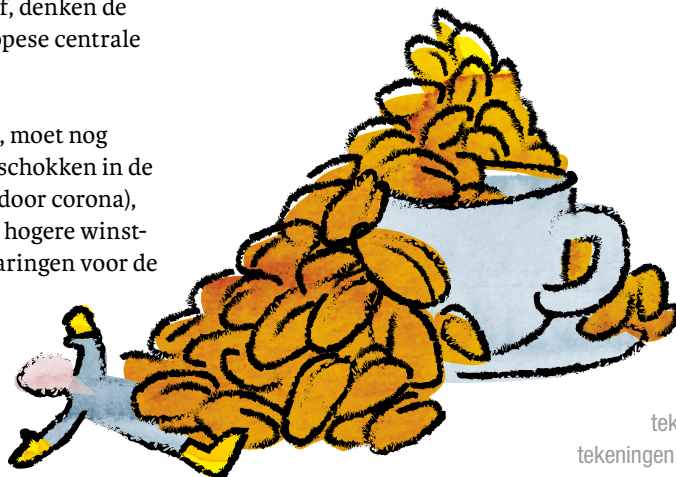
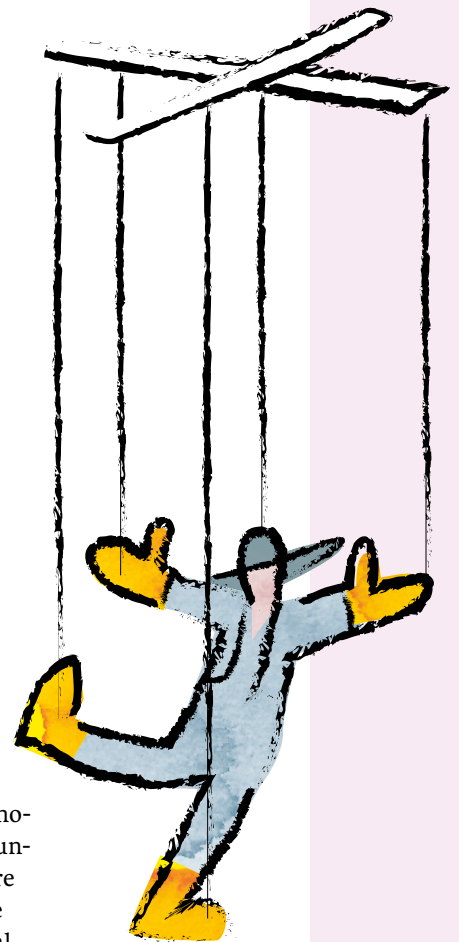
DE AFGELOPEN JAREN hebben Westerse centrale banken geprobeerd om de economie te laten groeien. Door de rente heel laag te houden was het voor ondernemers relatief goedkoop om geld te lenen. Deels ging dat geld naar echte bedrijven, maar omdat een lage rente het ook goedkoper maakt om geld te lenen om huizen en aandelen te kopen, ging er ook veel geld naar deze vormen van vermogen.

Sinds de inflatie is ontploft hebben de centrale banken hun beleid volledig omgegooid. Volgens de centrale banken wordt de inflatie (in ieder geval deels) veroorzaakt doordat de economie nu juist te hard groeit. Men denkt dan dat er simpelweg te weinig mensen zijn om al dat werk uit te voeren. Wanneer de centrale bank de rente verhoogt, wordt het juist weer duurder om te investeren, waarna de economie wordt afgeremd en het aantal banen terugloopt. De inflatie neemt dan weer af, denken de Noord-Amerikaanse en Europese centrale banken.

Of hun strategie succesvol is, moet nog blijken. Veel economen zien schokken in de productieketen (onder meer door corona), de duurdere grondstoffen en hogere winstmarges als belangrijke verklaringen voor de

inflatie. De hogere rentes zouden de economie dan wel eens onnodig veel schade kunnen doen. Veel bedrijven zullen de hogere rentes niet kunnen betalen, waardoor ze mensen zullen ontslaan of zelfs helemaal failliet gaan. Dat is een hoge prijs, zeker als het niet veel verandert aan de inflatie.

Het beleid pakt in ieder geval prima uit voor de grote Nederlandse banken. Omdat hun spaarders nog maar amper profiteren van de hogere rentes, maar banken wel meer geld krijgen voor nieuwe hypotheekleningen, kunnen ze het verschil tussen die twee rentes gebruiken als winst voor hun aandeelhouders. Andere banken kwamen door de hogere rentes juist in de problemen, zoals verderop zal blijken. En die problemen mag de overheid dan weer oplossen.

tekst Bart Linssen
tekeningen Nenad Mečava

10-03-2023
SILICON VALLEY BANK

Zoals de naam van de bank al doet vermoeden, is Silicon Valley Bank een belangrijke speler in de wereld van de start-ups (innovatieve nieuwe bedrijven die snel groeien, vaak op het gebied van technologie, financiële dienstverlening of geneesmiddelen). Juist deze bedrijven kregen het moeilijker toen de centrale banken hogere rentes gingen vragen. Hogere rentes betekent dat het voor start-ups duurder wordt om leningen aan te gaan, zeker wanneer ze nog niet winstgevend zijn. De waarde van de start-ups stond dan ook direct onder druk.

De grote betrokkenheid bij deze in waarde dalende bedrijven was niet het enige probleem dat Silicon Valley Bank had. Om de risico's van een waardedaling te beperken, investeerde de bank flink in staatsobligaties. Dit zijn relatief veilige beleggingen, omdat andere banken ze vrijwel altijd van je willen kopen. De bank kan ze dus gebruiken om snel aan geld te komen wanneer dat nodig zou zijn. Maar er zit wel een risico aan: als de rente stijgt, nemen deze obligaties door hun vaste lage rente snel in waarde af. Je kunt ze dan nog steeds verkopen, maar wel met verlies.

Een goede risicomanager had dit wellicht aan kunnen zien komen. Maar juist deze positie werd lange tijd niet ingevuld bij Silicon Valley Bank. Ook waren er onvoldoende toetsen vanuit de overheid. Voor middelgrote banken (waar deze bank onder viel) waren de regels onlangs nog versoepeld onder President Trump.

Binnen de start-up wereld werd flink paniek gezaaid over de situatie bij Silicon Valley bank, waarna veel bedrijven hun geld naar elders verplaatste. Dat ging ongekend hard: in een dag tijd werd er meer dan 42 miljard dollar bij de bank weggehaald. Ter vergelijking, bij de grootste bankruin tijdens de kredietcrisis ging het om 17 miljard euro in tien dagen tijd. De snelheid waarmee de bank nu kopje onder ging heeft dan ook vrijwel iedereen verbaast. Al loopt niet elke bank dit soort risico's: het grootste deel van de rekeninghouders waren geen gewone mensen maar vooral start-ups, die snel bij hun vermogen moesten kunnen.

12-03-2023
SIGNATURE BANK

Met het failliet van Silicon Valley Bank ontstond er onrust bij andere investeerders en rekeninghouders. Zouden er nog meer middelgrote banken te veel risico hebben genomen? Al snel werd er gekeken naar Signature Bank, een bank die bekend stond als een expert op het gebied van cryptomunten. Ook deze munten daalden snel in waarde, waarschijnlijk omdat geld lenen om in crypto te investeren duurder was geworden. In paniek haalde veel rekeninghouders hun geld weg bij de bank, wel 10 miljard in 24 uur. Dat was meer dan de bank aankon, waarna een faillissement volgde.

19-03-2023
CREDIT SUISSE

Ook in Europa groeide de angst voor een bankencrisis. Dit maakte een eind aan het Zwitserse Credit Suisse. De bank was al jaren in de problemen, als gevolg van fraude, boetes en slechte investeringen. Bovendien was de bank al een tijdje niet meer winstgevend. Extra investeringen (onder meer van een grote investeerder uit Saudi-Arabië) en garanties van de Zwitserse centrale bank konden niet voorkomen dat de bank abrupt in de problemen kwam. Uiteindelijk werd de bank voor 3 miljard Zwitserse frank (en een hoop garanties van de Zwitserse overheid) verkocht aan concurrent UBS. Opvallend is ook dat houders van speciale obligaties hun geld kwijt waren, terwijl de aandeelhouders nog wel een vergoeding kregen. Deze ongebruikelijke actie leidde direct tot paniek bij andere obligatiehouders in Europa, waarna de Europese Centrale Bank vlug berichtte dit besluit niet zo te nemen bij EU-banken.

01-05-2023
FIRST REPUBLIC BANK

Het duurde even, maar toen viel er opnieuw een Noord-Amerikaanse bank om. First Republic Bank was na het begin van de bankencrisis in de problemen gekomen, doordat voor iedereen duidelijk was dat de bank er kwetsbaar voorstond. Maar liefst 100 miljard dollar werd door rekeninghouders naar andere banken verplaatst. Enkele grote banken probeerde de bank te ondersteunen, maar ook dat weerhield rekeninghouders er niet van om hun vermogen elders te stallen. De bank was niet in staat om dit probleem op te lossen, waarna een toezichthouder de bank te koop aanbood bij enkele banken. Uiteindelijk werd de bank verkocht aan JPMorgan Chase.

WIE IS DE VOLGENDE?

Omdat de inflatie nog maar matig daalt blijven centrale banken de rente verhogen. Dit heeft al veel banken in de problemen gebracht (naast bovengenoemde gevallen moest Silvergate Bank stoppen en is op het moment van schrijven Pacific West Bank in de problemen gekomen). Bovendien is het nog maar de vraag of er niet meer banken volgen. Zo schrijft de Marxistische econoom Michael Roberts dat Amerikaanse banken veel te veel hebben geïnvesteerd in commercieel vastgoed, terwijl ook deze beleggingen snel in waarde kunnen dalen als gevolg van de hogere rentes. In Europa kunnen hogere rentes ook problemen opleveren bij iedereen die te hoge schulden heeft. Denk aan de Zuid-Europese landen met hoge staatsschulden. Als dat fout gaat, is het waarschijnlijk dat ook hier weer banken in de problemen komen.

Wat in ieder geval duidelijk is, is dat de winsten voor de aandeelhouders zijn, terwijl de problemen moeten worden opgelost door de overheid. En dat terwijl de bankensector alleen maar bestaat bij gratie van die overheidsbescherming. Kan dat niet anders? Professor Fred Block (zie interview op pagina 20) denkt van wel: 'Uiteindelijk is bankieren een publiek goed.' •

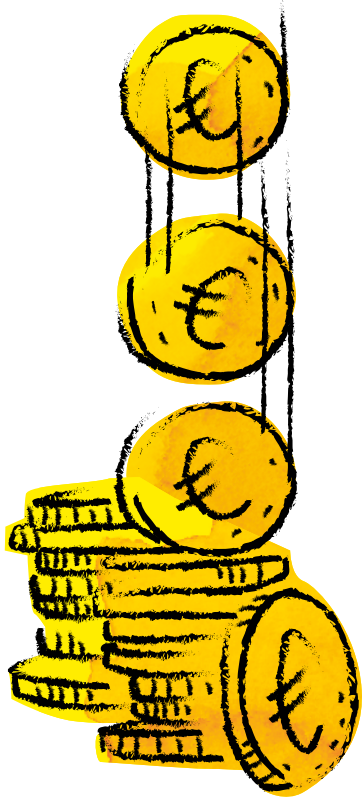
INTERVIEW: PROFESSOR FRED BLOCK

BANKIEREN IN HET PUBLIEKE BELANG

Banken kunnen niet bestaan zonder de overheid. Om zeker te weten dat ze te vertrouwen zijn bij het uitvoeren van hun fundamentele taak in de economie, worden ze continu in de gaten gehouden. Als het dan toch fout gaat, staat de overheid klaar om te voorkomen dat de economische schade uit de hand loopt. Tegelijkertijd zijn banken commerciële bedrijven, die zo veel mogelijk winst proberen te maken voor hun aandeelhouders. Gaat dat wel samen? Professor Fred Block schreef samen met zijn collega's een boek over het alternatief: een gedemocratiseerde financiële sector. De Tribune sprak hem eind april via Zoom over dit bijzondere project.

Fred Block is economisch en politiek socioloog en onderzoeksprofessor aan de Universiteit van Calofornia, Davis. Hij schreef onder meer de (Engelstalige) boeken 'Capitalism, the future of an illusion', 'The power of market fundamentalism' en 'The vampire state, and other myths and fallacies about the U.S. economy'.

‘De lobby is erin geslaagd de regels te verzwakken’

› Waarom zijn jullie gaan nadenken over het democratiseren van de financiële sector?

Na de kredietcrisis in 2008 werd er veel gesproken over en actiegevoerd tegen de bankensector, onder meer door de Occupy beweging. Vaak werd er door linkse mensen opgeroepen om je geld bij de grote banken weg te halen. In plaats daarvan zou je je geld bij een ander soort banken moeten stallen: gemeenschapsbanken of krediet-unies.

Maar als je een verschil wil maken, moet je ook nadenken over echte hervormingsstrategieën. Daarmee bedoel ik dat zo'n strategie zowel haalbaar moet zijn als moet bijdragen aan echte verandering. Daarom besloot ik om het idee van deze alternatieve financiële sector verder te verkennen, op een wat hoger intellectueel niveau.

Daarbij was het voor mij al lange tijd duidelijk dat de manier waarop investeringen worden gedaan, dus de manier waarop banken geld uitlenen of dat juist niet doen, centraal staat bij het in stand houden van het kapitalistisch systeem. De voorstellen die wij doen om kredietverlening te democratiseren, hebben de potentie om het kapitalisme te eroderen. Echte verandering dus.

› **Wat is er mis met commerciële banken?** Het grootste probleem is dat de bancaire sector steeds verder gecentraliseerd en geconcentreerd wordt. Slecht een handvol

heel vergelijkbare banken, misschien acht of tien, beheren het gros van al het spaargeld. De geldmanagers bij deze banken investeren in de vreemdste zaken, waaronder speculatieve financiële instrumenten. Daarmee vergroten ze in essentie de instabiliteit van de wereldwijde economie, bijvoorbeeld door geld in te zetten op kleine monetaire verschuivingen. Het is allemaal zo ontzettend onproductief. Het heeft niets te maken met echte investeringen.

› **In het boek omschrijft u hoe grote bedrijven steeds minder kapitaal nodig hebben om te investeren. Als het even kan worden er eigen aandelen ingekocht, in plaats van geïnvesteerd in onderzoek of nieuwe productielijnen. De grote techbedrijven hebben al helemaal weinig investeringen nodig, vergeleken met de industriegiganten uit het verleden. Tegelijkertijd vinden banken het te duur en risicovol om kleinere bedrijven van leningen te voorzien.**

Wat we zien is een proces van desinvestering. Amerikaanse banken zijn steeds verder op afstand komen te staan van de echte industrie. De grote banken zijn meer betrokken geraakt bij speculatie op financiële markten, terwijl ze juist te weinig krediet beschikbaar stellen voor investeringen in infrastructuur, het mkb, organisaties zonder winstoogmerk en investeringen in betaalbare woningen. Neem bijvoorbeeld de twee biljoen dollar die er op een gegeven moment was geïnvesteerd in cryptomunten. Dat is een bezitting die geen waarde in zichzelf heeft, maar een goed instrument is om mee te speculeren.

› **In 2008 was er een grote bankencrisis en nu gaan er weer veel banken failliet. Toch is de bankensector niet altijd zo instabiel geweest. Van de jaren dertig tot de jaren tachtig van de vorige eeuw waren er vrijwel geen bankencrises. Hoe kwam dat?** Excessen bij banken, zoals speculeren en zelfs fraude, waren een belangrijke reden

waarom de aandelenmarkt in 1929 instortte en de grote depressie begon. In reactie op die crisis was er brede consensus dat de bancaire sector moest worden gereguleerd. Dat is destijds gelukt en men heeft dit vol kunnen houden tot ver na de Tweede Wereldoorlog. Maar op een gegeven moment is de bancaire lobby er toch in geslaagd om deze regels af te zwakken.

Ideologische argumenten speelden daarbij een grote rol. Dankzij het neoliberalisme, of markt-fundamentalisme, hebben we te maken met krachtige ideeën over zelfregulerende markten. Men stelde dat banken rationele actoren waren, die uit eigenbelang niet te veel risico zouden nemen. Bovendien beschikte men over uitgebreide economische modellen en waren de mensen die de risico's in de gaten hielden zeer kundig, zo werd er gezegd. Maar, zoals we de afgelopen weken weer hebben kunnen zien, werkt het in de praktijk heel anders. Er worden enorme risico's genomen om veel winst te maken.

‘Bankieren zou moeten bijdragen aan publieke doelen’

Andere veranderingen speelden ook een rol. Toezichhouders werden afhankelijk van de bankiers om te begrijpen wat ze precies doen en wat de consequenties van hun handelen zijn. Ook zijn banken steeds groter en risicovoller geworden. En ze weten daarbij dondersgoed dat de overheid hen toch wel te hulp schiet als het fout gaat. Er is eigenlijk geen reden meer voor hen om risico's te vermijden.

Je kunt dit wel proberen op te lossen met betere regulering. Maar dan is het een kwestie van tijd voordat de lobbyisten genoeg druk kunnen zetten om deze weer af te zwakken. Als je dit begrijpt, kom je vanzelf tot de conclusie dat je uiteindelijk toe moet naar financiële instituten die niet gericht zijn op winstmaximalisatie.

› Banken hebben een dubbele functie in de economie, stelde de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid in een studie van enkele jaren terug. Banken zijn de infrastructuur van het economische verkeer en leveren daarmee een publieke dienst. Maar banken zijn ook commerciële bedrijven waarin geïnvesteerd wordt

door aandeelhouders die zoveel mogelijk winst vragen. Hoe kan dat anders?

Wat ik voorstel is om de bancaire sector voor een groot deel te laten bestaan uit staatsbanken of banken zonder winstoogmerk, zoals kredietunies. Deze banken zijn meer ingebed in lokale gemeenschappen. Maar laat ook helder zijn: wanneer je winstmaximalisatie uit de bancaire sector haalt, los je echt niet alle problemen op. Corruptie en zelfverrijking zullen altijd blijven bestaan, net als nu. Wat je er wel mee bereikt is dat de druk op het hele systeem, om de regelgeving almaar te verzwakken, enorm verminderd. Bovendien open je allerlei mogelijkheden om leningen te verstrekken aan activiteiten die wel nuttig zijn, maar waar de financiering nu echt achterblijft, zoals betaalbare huisvesting.

› Nu gaat krediet vooral naar winstgevendere activiteiten en niet per se naar zaken die nuttig zijn voor de samenleving. Kunnen financiële instellingen die niet gericht zijn op winst betere investeringsbeslissingen maken?

Jazeker, en dat gebeurt al continue. Kijk naar wat de regering Biden nu doet. De

belangrijkste wetten die zij erdoor hebben gekregen, bevatten enorme hoeveelheden publieke kredieten. Daarmee geven ze in feite toe dat de bancaire sector op dit moment niet in de behoefte voldoet om de duurzame transitie te financieren. En om de ontwikkeling van nieuwe technologieën te financieren, die daarvoor nodig zijn. Opvallend genoeg wordt hiervoor een wet gebruikt die tot stand kwam onder George W. Bush, maar die pas door de regering Obama grootschalig werd gebruikt.

Bedenk bijvoorbeeld dat Tesla tot stand kwam door een dergelijk kredietprogramma. Zij kregen een private lening van 780 miljoen, maar alleen door de garanties van de centrale bank, waarmee alle risico's feitelijk werden weggenomen. President Biden gaat nog een stap verder, door maar liefst 100 miljard aan garanties mogelijk te maken. Je kunt je voorstellen dat iets vergelijkbaars moet gebeuren om het tekort aan betaalbare huisvesting op te lossen.

› In jullie boek wordt uitgebreid stilgestaan bij investeringsbeslissingen die de overheid op deze manier al maakt. Zijn publieke banken dan wel de enige oplossing voor het tekort aan kredieten voor dit soort belangrijke investeringen?

Uiteindelijk is het ook belangrijk dat er democratische verantwoording wordt afgelegd. Anders kun je net zo goed een groot staatsfonds oprichten en een paar bankiers de macht geven om alle beslissingen te maken. Dat verandert niets aan de fundamentele van onze economie. Bij onze voorstellen waren we ons er juist erg van bewust dat we verder moesten gaan dan de technocratische discussie over hoe banken geleid zouden moeten worden.

Tegelijkertijd moeten we er rekening mee houden dat bankieren wel echt een vak is. Je hebt enorm veel kennis en inschattingvermogen nodig om de juiste investeringsbeslissingen te maken. In de voorstellen die wij doen combineren we dat met democratische verantwoording, zodat gemeenschappen meer te zeggen krijgen over belangrijke investeringsbeslissingen.

› Wat voor rol kunnen publieke banken spelen bij een ontwikkeling richting een meer socialistische maatschappij?

Daarvoor is het belangrijk om te begrijpen wat de sturende rol van rentes zijn in de economie. Daar is nu te weinig aandacht voor. Een publieke bank, of een kredietunie, kan een kinderopvangorganisatie

een relatief gunstige lening verschaffen, bijvoorbeeld voor drie procent. Is diezelfde kinderopvangorganisatie afhankelijk van een private bank, dan is die rente een stuk hoger, bijvoorbeeld 12 procent. Het verschil in de hoogte van die rente is het verschil tussen het wel of niet laten slagen van de hele onderneming.

Dit is een belangrijk argument voor de publieke rol van banken. Het is een manier om de rentelasten voor organisaties die nuttige dingen doen, een stuk lager te maken. Er zijn veel van dit soort sectoren die te maken hebben met een gebrek aan betaalbare financiering: publieke huisvesting, organisaties zonder winstoogmerk die verschillende soorten zorg organiseren, artistieke groepen die een nieuw theater nodig hebben, en ga zo maar door. Dit is helemaal erg in de VS, waar een bedrijf dat zich niet bezighoudt met vastgoed gewoon erg moeilijk aan een lening kan komen.

› **Ziet u politiek momentum voor een beweging richting een gedemocratiseerde bancaire sector?**

Aan de ene kant ligt het in het verlengde van de acties die president Biden tot nu toe heeft genomen. Om de woningcrisis op te lossen zou het ook een goede stap zijn. Ook neemt deze regering grote woorden in de mond als het gaat om concurrentiebeleid, dus dat bedrijven niet te machtig mogen zijn. Als ze dat ook gaan toepassen op de financiële sector dan is er van alles mogelijk. Maar helaas hebben we dat nog niet gezien.

› **In de voorstellen uit uw boek is er ook ruimte voor private banken. Wat is er dan anders dan nu?**

Ook in een gedemocratiseerde financiële sector zal er altijd ruimte blijven voor niches. Je kunt je voorstellen dat er dan banken zijn die winst maken, maar dat zal niet meer zo hoog zijn als nu regelmatig het geval is. Aan de mate waarin banken nu betrokken zijn bij speculeren, zal in ieder geval een eind worden gemaakt. Uiteindelijk is de kern dat bankieren een nutsvoorziening is, die moet bijdragen aan publieke doelen. •

tekst Bart Linssen
tekeningen Nenad Mečava

TIJD VOOR EEN PUBLIEKE BANK

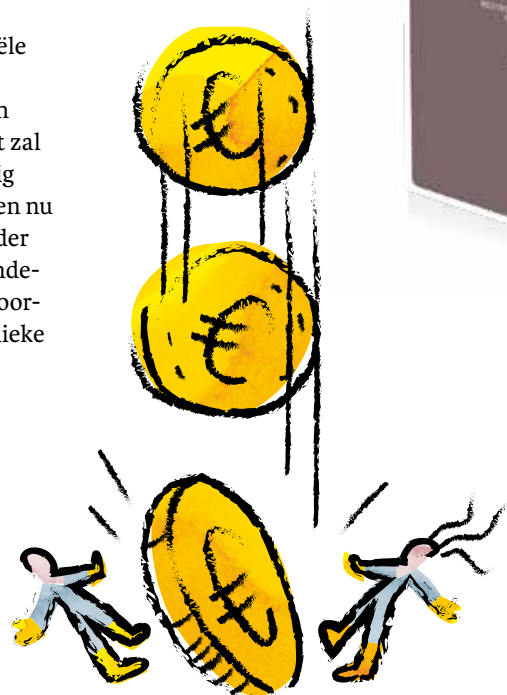
In zijn zeer leesbare boek *Van wie wordt ons geld?* beschrijft SP-Tweede Kamerlid Mahir Alkaya hoe commerciële banken zo belangrijk zijn geworden voor onze economie. Tegenwoordig maken drie grote banken de dienst uit in Nederland. Zij zijn te groot en belangrijk om ooit failliet te gaan. Alkaya pleit voor een alternatief: een publieke bank waar iedereen tegen een normaal rendement het spaargeld kan stallen. Al jaren strijdt de SP'er voor dit plan, waarvoor steeds meer steun komt. Zo pleit inmiddels ook de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid voor het oprichten van zo'n publieke bank.

foto Joshua Versijde

Tegelijkertijd is het boek een ode aan de technologische vooruitgang, ook in de financiële wereld. Alkaya is niet bang voor de verandering die nieuwe digitale munten gaan brengen en wil dit juist vaker op de politieke agenda zetten. Het is aan de democratie om te bepalen wat we met deze nieuwe technologie gaan doen. Dat is beter dan deze ontwikkelingen overlaten aan 'de technneuten in Silicon Valley, technocraten in Brussel en Frankfurt, en grootmachten zoals China'.

Van wie wordt ons geld? Over de stille strijd tussen de oppermachtige banken en de opkomende uitdagers Is te koop op de webshop van de SP.

JIMMY DIJK, NIEUWE ZORGWOORDVOERDER IN DE KAMER:

‘ALS ER GEEN SERIEUS ANTWOORD KOMT, KAN IK WEL FEL ZIJN’

Eén dag na zijn installatie op 20 april sprak hij de actievoerders toe die de hal bezet hielden van het Zutphense Gelreziekenhuis dat belangrijke onderdelen dreigt af te stoten. ‘Ja natuurlijk was ik daar’, reageert nieuwbakken SP-Kamerlid Jimmy Dijk: ‘Het behoud van volwaardige streekziekenhuizen is enorm belangrijk. En de komst van een Kamerlid bij een actie maakt indruk. Dat is het signaal: O jee, in Den Haag is er ook aandacht voor.’

‘Ik moest in de Kamer af en toe met de ogen knipperen door wat ik zag’

Dijk is geboren in het Noord-Groningse Oldenzijl, studeerde sociologie in Groningen en zat daar vanaf 2010 in de gemeenteraad. Hij is lid van het dagelijks bestuur van de SP en daarin verantwoordelijk voor scholing, partijopbouw en campagnes. ‘Dat blijf ik, maar uiteraard ga ik het op een andere manier invullen.’

› **Je volgt Maarten Hijink op. Was je verrast toen je gebeld werd?**

‘Ik stond op plek tien op de kandidatenlijst en we hebben negen zetels, dus dan weet je dat de kans bestaat dat je iemand moet opvolgen. Toch was het wel even schrikken, ook al omdat het heel snel moest gebeuren. Maar zeker toen ik hoorde dat ik woordvoerder zorg zou worden, had ik er meteen veel zin in.’

› **Als zorgwoordvoerder treedt je in de voetsporen van Agnes Kant, Renske Leijten, Lilian Marijnissen en Maarten Hijink die een klinkende naam hebben opgebouwd voor de SP. Geeft dat geen druk?**

‘Het is vooral een grote eer. Een goede gezondheid staat bij vrijwel iedereen op nummer één. Dat maakt de zorg voor de SP ontzettend belangrijk. Maar het terrein is voor mij niet nieuw: in de gemeenteraad heb ik me al veel met zorgonderwerpen beziggehouden en ook bij de campagne voor het Nationaal Zorgfonds was ik vanuit het landelijk bestuur nauw betrokken. En ik heb veel profijt van de goede naam en het uitgebreide netwerk dat mijn voorgangers hebben opgebouwd. Ik ben al van alle kanten benaderd door mensen die me graag willen helpen en bovendien hebben we uitstekende fractiemedewerkers.’

› **Je hebt 12,5 jaar in de gemeenteraad van Groningen gezeten. Is dat een nuttige voorbereiding op het werk in de Tweede Kamer?**

‘De Kamer is een bijzondere wereld, heel anders dan de gemeenteraad. Neem alleen al dat er twee restaurants zijn: eentje waar alleen Kamerleden mogen komen. Waarom, vraag ik me dan af. Of de collega’s van andere partijen die tijdens een debat binnen komen lopen, een vraag stellen en meteen weer weg gaan, zonder op het antwoord te wachten. Ik moest af en toe met de ogen

knippen voor wat ik zag. Maar door wat ik meeneem uit de gemeenteraad, is de wetenschap dat je er met alleen argumenten en alternatieven niet komt. In de Groningse raad hebben we successen kunnen boeken door dat we mensen organiseerden en hen een rol gaven in de debatten. Of het nu gaat om de schoonmakers die de gemeente uiteindelijk in dienst genomen heeft, de huurders die na lang aandringen hun schimmelproblemen opgelost zien of de thuiszorgmedewerkers die de dupe dreigden te worden van het faillissement van TSN: doorslaggevend was de combinatie van onze voorstellen en hun verhalen. In de Kamer is dat niet anders. Ook daar is meer nodig dan argumenten. Neem het debat dat we laatst hadden over de problemen van de long-covidpatiënten. Dat kon er pas komen nadat het tv-programma Zembla er aandacht aan had besteed. Eerder wilden de coalitiepartijen dat niet.'

› **Weet je al samen met welke mensen je ook in Den Haag successen gaat boeken?**
'Zeker. Vóór de zomervakantie komt er nog een debat over de ouderenzorg. We hebben een meldpunt geopend waar meer dan 2000 schrijvende klachten binnengekomen zijn, die vooral aangeven dat er een schreeuwend gebrek aan zorgverleners is. En wat wil het

'JIMMY SCHIMMEL'

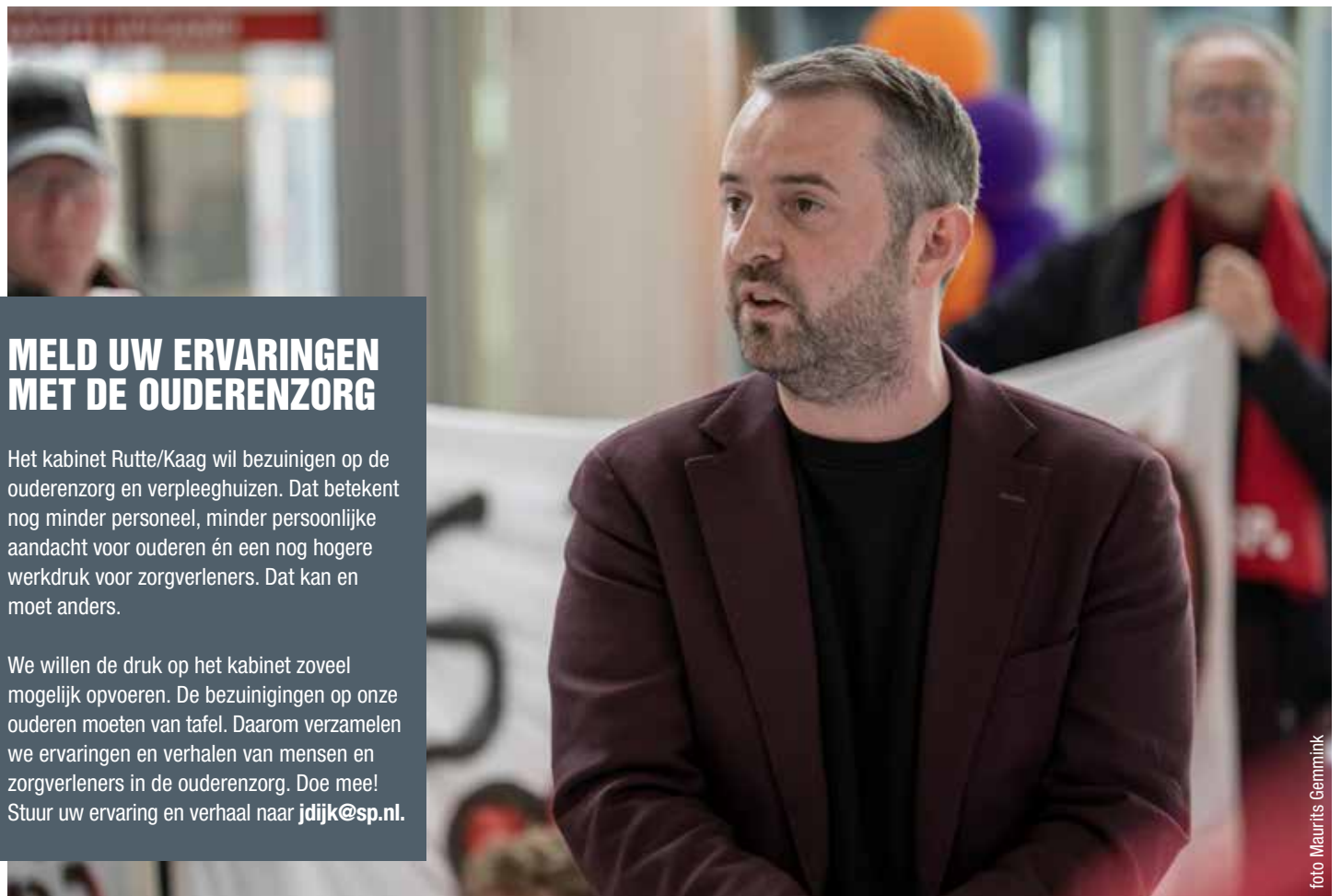
Tijdens zijn afscheid van de Groningse gemeenteraad prezen de burgemeester en de raadsnestor de tomeloze inzet van Jimmy om mensen uit wijken en buurten naar de raadszaal te halen die anders nooit met de politiek in aanraking waren gekomen. Vaak betrof dat huurders die aandacht vroegen voor de problemen met het slechte onderhoud van hun woning. Dat leverde het vertrekkend raadslid de bijnaam 'Jimmy Schimmel' op. Dijk: 'Daar ben ik trots op!'

kabinet? De norm van het aantal ouderen per zorgverlener versoepelen. Schandalig! Bijna de helft van de zorgmedewerkers die hun verhaal naar het meldpunt stuurden geven aan dat ze aan stoppen denken omdat het werk hen over de schoenen loopt. Dan moet je dat werk vooral níet nog zwaarder maken. Ik wil nu de mensen achter de verhalen van het meldpunt bij elkaar halen en kijken hoe we samen druk kunnen zetten. Er moet veel meer geïnvesteerd worden in de ouderenzorg zodat het werk aantrekkelijk wordt en blijft voor jonge mensen. En er moeten op grote schaal zorgbuurthuisachtige voorzieningen komen.'

Een van je eerste optredens was in het vragenuurtje waar je staatssecretaris Van Ooijen stevig aanpakte over het probleem dat steeds meer mensen zorg mijden vanwege de hoge kosten. Ben je altijd zo fel?

'Ik sta daar wel een beetje bekend om. Als het gaat om serieuze problemen waarover ik gesproken heb met veel mensen die ermee te maken hebben, dan moet een minister of andere bestuurder niet komen met een heel technocratisch of helemaal geen antwoord. Gebeurt dat wel, dan ben ik, laten we zeggen, wel wat gepassioneerd.'

tekst Peter Verschuren

MELD UW ERVARINGEN MET DE OUDERENZORG

Het kabinet Rutte/Kaag wil bezuinigen op de ouderenzorg en verpleeghuizen. Dat betekent nog minder personeel, minder persoonlijke aandacht voor ouderen én een nog hogere werkdruk voor zorgverleners. Dat kan en moet anders.

We willen de druk op het kabinet zoveel mogelijk opvoeren. De bezuinigingen op onze ouderen moeten van tafel. Daarom verzamelen we ervaringen en verhalen van mensen en zorgverleners in de ouderenzorg. Doe mee! Stuur uw ervaring en verhaal naar jdijk@sp.nl.

foto Joris van Gemip, ANP©

Turkije ging op 14 mei naar de stembus. Historische verkiezingen, die het land en de regio voor de komende decennia vorm zullen geven. Robert Brand van het SP Internationaal Secretariaat was als waarnemer ter plaatse en deed verslag.

Zaterdagavond

“Welcome to Kurdistan!” Het welkom op het vliegveld van Van is hartelijk. Ik ben hier op uitnodiging van de Turks-Koerdische HDP, een socialistische partij waar de SP al jaren een goede band mee heeft. Zo'n 175 HDP-vrienden van over de hele wereld zijn uitgenodigd om als onofficiële verkiezingswaarnemers aanwezig te zijn bij stembureaus in Oost-Turkije, het gebied waar veel Koerden wonen.

Het jaar 2023 markeert het 100-jarig jubileum van de moderne Republiek Turkije. De laatste twintig jaar regeerde Recep Tayyip Erdoğan en zijn AKP met steeds hardere hand over het land. Tijdens de eerste jaren van Erdoğan ging het Turkije voor de wind. Er werd flink geïnvesteerd in de economie, en het westen ziet ‘gematigd hervormer’ Erdoğan als een bondgenoot. Toetreding tot de EU wordt serieus besproken.

Toch duurt het niet lang totdat Erdoğan stukje bij beetje zijn ware regressieve gezicht laat zien. AKP-kopstukken die hem onder controle houden worden stapsgewijs vervangen. De scheiding tussen moskee en staat vervaagt en de media komen bijna zonder uitzondering in Erdogans invloedsfeer.

Kritische geluiden – zoals tijdens de protesten in Gezi Park – worden handhandig de kop in gedrukt.

De kritiek groeit. Het gaat ook steeds slechter met de economie. Er is sprake van hyperinflatie, waardoor veel mensen financieel in moeilijkheden komen. Als op 6 februari van dit jaar het zuiden van het land wordt getroffen door een verwoestende aardbeving, richten de pijlen zich op Erdoğan.

De hulp komt te laat op gang en is niet toereikend. Daarnaast leiden de vele ingestorte appartementencomplexen tot woede over de bouwvoorschriften, waarbij Erdoğan meerdere keren een oogje dichtkneep toen aannemers zich niet aan regels hielden.

Erdoğan leek hierdoor kwetsbaar. De oppositie rook haar kans en een blok van zes partijen schoof een gezamenlijke kandidaat naar voren: Kemal Kılıçdaroğlu. Ook de Turks-Koerdische HDP steunt de kandidaat, al kan het vanwege bezwaren van nationalistische partijen in het blok niet toetreden. Kılıçdaroğlu voert een politieke balanceer-act uit om alle kikkers in de kruiwagen te houden.

Stembureau in een school

Onze delegatie, vlnr Matt Kirkegaard - Progressive International; Stan De Spiegelaere - Uni Europ; Jussi Virkkunen - Kansan Uutisten; Robert Brand - SP; Mai Kivelä - Vasemmistoliitto; Daniël Kopp - Progressive International; Veronika Honkasalo - Vasemmistoliitto; Valentina Škafar - European Left; Attila Vajnai - European Left

Het doel heiligt de middelen: Erdoğan moet worden verslagen. Ook als dat betekent dat de Koerden moeten stemmen op een politicus van een partij die hen decennia lang heeft onderdrukt.

Lange tijd is er reden tot hoop onder Erdoğan-tegenstanders, opiniepeilingen doen een omwenteling vermoeden. Maar ook wordt verwacht dat Erdoğan geen middel zal schuwen om de verkiezingen zijn kant op te manipuleren, goedschiks dan wel kwaadschiks. In de aanloop naar de verkiezingen worden honderden politici, journalisten en rechters opgepakt. Turkije leeft in spanning toe naar de belangrijkste verkiezingen in decennia.

Zondagmorgen

Verkiezingsdag. De sfeer is rustig maar gespannen als onze delegatie (3 Finnen, een Belg, Zwitser, Sloveen, Hongaar, Amerikaan en ondergetekende, vergezeld door enkele HDP'ers) bij het eerste stembureau aankomen. De rij staat tot buiten. De sfeer is goed, hoopvol. Ook aanwezig: militairen, zwaar bewapend. Het houdt de mensen bezig. De coördinator van het stembureau wil liever niet dat wij binnenkomen. Dat

maakt het voor ons lastig om te oordelen of alles volgens de regels verloopt en Koerden veilig hun stem kunnen uitbrengen.

Ik spreek een jonge jongen genaamd Mohamed. Tijdens het gesprek kijkt hij meermaals over mijn schouder, naar de militairen. Hij stemt op Kılıçdaroğlu, omdat deze heeft beloofd om de gevangene populaire HDP-leider Selahattin Demirtaş vrij te laten. Hij is hoopvol dat verandering aanstaande is.

Ook bij de stembureaus die we daarna aandoen is de militaire aanwezigheid zichtbaar. Bij één stembureau komt een militair verhaal halen. 'Wat komen jullie doen?' 'Namens wie zijn jullie hier?' We besluiten om het conflict te mijden en door te gaan naar een ander dorpje.

Zondagmiddag

We ronden onze tour langs de stembureaus af. De aanwezigheid van de militairen zal effect hebben en we hebben niet kunnen oordelen over de situatie in de stembureaus. Toch komen wij verder geen grote onregelmatigheden tegen. Hoe anders is het elders. Berichten komen binnen: een delegatie in Ağrı wordt gevolgd door de politie, in Şırnak verhindert de politie dat Zwitserse waarnemers een stemlokaal betreden, een delegatie in Batman wordt met uitzetting bedreigd. In Siirt worden twee Spaanse waarnemers waaronder 1 parlements lid gearresteerd, terwijl internationale regels dat verbieden.

Ook andere misstanden bereiken ons via video's op sociale media. Een stemlokaal in Şırnak wordt bestormd door AKP supporters, er breken gevechten uit. We zien een stembusmedewerker die grote stapeltjes stembiljetten afstempelt voor Erdoğan. We rijden terug naar Van. Onderweg passeren we een bus met waterkanon van de oproerpolitie.

'Ook Nederlandse media nemen het Erdoğan-narratief over'

Gepantserd voertuig van de oproerpolitie in de stad Van, inclusief waterkanon.

SP EN HDP

Koerden – met 12 tot 14 miljoen een grote minderheid – worden beschouwd als tweederangs burgers in Turkije. Ook onder Erdoğan worden Koerden stelselmatig onderdrukt. Toch zijn de Koerden een factor van belang en is de Turks-Koerdische HDP een grote partij die door haar progressieve signatuur ook niet-Koerden trekt.

Na de mislukte staatsgreep van het leger in 2016 verandert er veel. Het overheidsapparaat wordt ‘gezuiverd’ van ongewenste elementen. Ook de HDP wordt onderworpen aan de aangescherpte anti-terreur-wetten. Partijleiders Selahattin Demirtaş en Figen Yükkedaj worden gevangengezet, samen met ca 20.000 andere HDP'ers in de jaren daarna. Internationaal is er kritiek, ook op het politieke Kobani-proces.

SP en HDP onderhouden al vele jaren goede banden. Zo sprak SP-senator Tiny Kox in 2020 op het HDP-congres. Ook protesteerde de SP in 2021 voor de deur van het Turks consulaat in Den Haag voor de vrijlating van gevangen genomen HDP-politici. De HDP nodigt met regelmaat bevriende partijen, journalisten, NGO's uit om tijdens verkiezingen te fungeren als onofficiële waarnemers bij stembureaus in overwegend Koerdische gebieden.

Zondagavond

Alle waarnemers in Van verzamelen zich met partij-officials bij het lokale kantoor van de HDP voor de uitslagenavond. Er wordt druk gebeld en er worden aantekeningen gemaakt. Dan komen de eerste uitslagen binnen. Zoals verwacht komen deze uit landelijke, pro-Erdoğan gebieden. Dit geeft de zittende president direct een (optische) voorsprong. Maar deze loopt in de loop van de avond langzaam terug, en de grote steden en Koerdische gebieden moeten nog komen.

Dan gebeuren er gekke dingen. In HDP-bolwerk Diyarbakir stoppen regeringsofficials opeens met het tellen van de stemmen. In andere plekken waar Kılıçdaroğlu op winst staat tekent de AKP bezwaar aan. Nieuwe verhalen over stembusfraude druppelen binnen. Gevolg: Bakken met stemmen voor de oppositie worden nog niet geteld. Schattingen van niet getelde stemmen lopen uiteen, oplopend tot 4 miljoen.

Ondertussen bericht de ‘Erdoğan-pers’ non-stop over zijn voorsprong. De tactiek is Trumpiaans. Het narratief wordt ingeslepen.

Dan slaat de stemming om. Terwijl op verschillende plekken in het land het tellen van stemmen wordt stilgelegd, komen er beelden binnen waarop het leger in Şirnak traangasgranaten lukraak woonwijken in schiet. Ook in Van zou de oproerpolitie om de hoek staan te wachten.

Van is veranderd in een belegerde stad, waar politie en leger met gepantserde voertuigen de stad patrouilleren. We vermoeden dat het regime op zoek is naar een escalatie om de noodtoestand uit te roepen en het stemmen definitief te staken. Koerden zijn kalm, de provocaties worden niet beantwoord. Om 2.00 uur droogt de berichtenstroom op. Bedtijd!

Maandagochtend

Buitenlandse media berichten over de ‘winst’ van Erdoğan. Ook in Nederland: NOS, Volkskrant, Trouw, NRC, Nu.nl nemen het narratief over. De tactiek werkt. Onafhankelijke media melden ondertussen steeds meer meldingen van verkiezingsfraude. Stemmen op oppositiepartijen zijn door de Kiesraad systematisch toegewezen aan partijen in de coalitie van AKP en Erdoğan.

In de middag doet de Raad van Europa verslag van hun waarneming: “Turkije voldoet niet aan de basisprincipes voor het houden van democratische verkiezingen.” Het oppositieblok vecht op meerdere plekken de uitslag aan, maar kansrijk is het niet. De rechterlijke macht is stevig in handen van Erdoğan.

Op 28 mei, nadat deze editie van de Tribune naar de drukker toe ging, volgde de tweede stemronde. Wat daarvan de uitslag is weten we bij het schrijven van dit artikel nog niet. Wel is duidelijk dat de extreemrechtse kandidaat Sinan Ogan (5,2% van de stemmen) zijn steun heeft uitgesproken voor Erdoğan. Zijn eis: Verbied de HDP. Dus ongeacht hoe de uitslag er in Turkije uitziet: De strijd van de HDP en de Koerden voor hun bestaan duurt voort en internationale solidariteit blijft nodig. •

tekst en foto's Robert Brand

LINKSVOOR

‘EEN KAMER IS NIET TE BETALEN’

In je vrije tijd je computer-vaardigheden inzetten voor de SP. Dat doet de 21-jarige ict-student Joeke de Graaf uit Ferwert. En hij is ook bezig samen met anderen een SP-werkgroep in zijn gemeente op te zetten.

tekst Peter Verschuren
foto Karen Veldkamp

Joeke studeert aan de Hanzehogeschool in Groningen en maakt daarvoor een aantal dagen per week een reis van ruim anderhalf uur vanuit het ouderlijk huis waar hij woont. ‘Helaas. Ik zou veel liever dichterbij de school wonen, maar dat is niet te betalen. Dan moet er je echt een baan naast hebben, terwijl je geacht wordt 40 uur per week in je studie te stoppen.’ Een eerdere HBO-studie in het dichterbij gelegen Leeuwarden leverde Joeke slechte ervaringen op. ‘Ik ben daar toen mee gestopt en heb een jaar als ict’er bij de coronateststraat in Leeuwarden gewerkt. Daarna besloot ik de studie toch weer op te pakken, maar nu in Groningen. En de Hanzehogeschool bevalt prima.’

› Wat doe je naast heen en weer reizen en studeren?

‘In mijn vrije tijd lees ik graag en ben ik vaak buiten te vinden met de hond. En ook als hobby mag ik graag programmeren. Allerlei projectjes uitvoeren. Samen met een paar mede ict’ers binnen de SP ben ik nu aan het kijken of we een programma kunnen maken

om de uitspraken die politieke partijen door de jaren heen in de stemwijzers hebben gedaan, makkelijker te kunnen vergelijken met het beleid dat ze daadwerkelijk gevoerd hebben toen ze daar de mogelijkheden voor hadden.’

› Hoe kwam de SP op je pad?

‘Ik interesseerde me altijd al voor politiek en mijn opa was al SP-lid, maar dat ik zelf ook lid werd, kwam vooral doordat er in mijn studiegroep een actieve SP’er zit. Met hem heb ik veel gepraat en ik merkte dat mijn ideeën over de politiek prima bij de SP passen. En dat geldt zeker ook voor de werkwijze van de partij: meer doen dan borrelen en vergaderen en juist onder de mensen en op straat actief zijn. Dat spreekt me erg aan en dus werd ik ook lid. Dat was in november vorig jaar. We zijn nu bezig om te kijken of we in de gemeente Noordoost Friesland een werkgroep van de SP op kunnen zetten. Er zijn in het verleden wel mensen actief geweest. We gaan ze nu benaderen om te vragen of ze weer mee willen doen.’ •

DE SP IN 1980

SOCIALISME EN FEMINISME

Bij de SP is het volop vrouwen aan de top met Lilian Marijnissen als politiek leider en Jannie Visscher als partijvoorzitter. Ook in mijn afdeling Amsterdam is de politieke leiding (Remine Alberts) in handen van een vrouw. Deze dominantie van vrouwen in de SP is niet het gevolg van speciaal beleid, of van vrouwenquota, of van maatregelen zoals positieve discriminatie. De vrouwen zijn vooral in deze posities gekozen omdat ze volgens de SP-leden de besten zijn. Over de positie van vrouwen in linkse partijen is veel discussie geweest. In 1980 leidde dit tot een opmerkelijke brochure van de SP.

Vrouw of samenleving

Ben je een 'Soc-Fem' of een 'Fem-Soc' (uitgesproken als 'sok')? Dat was een vraag die in 1980 niet ongewoon was, als je als vrouw actief was in de arbeidersbeweging. Moest je als linkse vrouw in de eerste plaats socialist zijn en vervolgens ook feminist? Of was je voor alles een feminist en daarna ook een socialist? Dit lijkt een nogal flauw spel met woorden, maar er zat toch een serieuze discussie achter. Namelijk de vraag of je voor de emancipatie van vrouwen vooral moest kijken naar de vrouw (feminisme) of naar de samenleving (socialisme). Een vraag die nu weer actueel is in het debat over identiteitspolitiek.

De politiek was in 1980 vooral een zaak van mannen, in geen enkele partij speelden vrouwen een vooraanstaande rol. De SP leek in sommige opzichten een positieve uitzondering. In 1977 was SP'er Joke van Ballegooijen (samen met Ria Beckers van de PPR) de eerste vrouwelijke lijsttrekker bij de Tweede Kamerverkiezingen. In 1980 zette de SP de discussie in links Nederland op scherp, met de uitgave van de brochure *Arbeidersvrouw en feminisme*. Dat kwam de kleine partij te staan op veel kritiek, vooral vanuit andere linkse partijen. Wat de SP ook over zichzelf afriep, want de brochure was een forse aanval op het toenmalige feminisme.

Arbeidersvrouw en feminisme is geen 'progressieve' brochure: ze is typisch voor die tijd en gaat uit van een traditioneel beeld van de vrouw en het gezin. Wie door de gedateerde tekst heen kijkt, ziet beter wat voor punt de SP destijds wilde maken. De noodzaak van een gezamenlijke klassenstrijd, door mannen én vrouwen: 'Feministen spreken graag over dé vrouw. Dé vrouw moet gelijke rechten krijgen. Wij zeggen dan: wélke vrouwen? Gelijke rechten met wie? (...) Dé vrouwen hebben geen gelijke belangen. Dé mannen hebben geen gelijke belangen. Welke belangen zij hebben, hangt af van hun plaats in de maatschappij.'

Begin jaren tachtig bloeide de vrouwenbeweging en groeide de invloed van feministen, die opkwamen voor de specifieke positie van vrouwen. De SP benadrukte echter dat dé vrouw niet bestond. Het maakte nogal uit of je bijvoorbeeld een hoog opgeleide of een minder hoog opgeleide vrouw was. Of je een rijke vrouw was die profiteerde van de kapitalistische economie of een minder rijke vrouw die daar vooral slachtoffer van was. De belangen van 'mevrouw Philips', stelde de brochure, leken veel meer op die van 'meneer Philips' dan van de vrouwen op de werkvloer bij Philips, die hier vooral werden onderbetaald.

Wie de brochures uit 1980 leest, beseft hoe belangrijk het feminisme is geweest en hoeveel er sindsdien is veranderd. Het beeld van de vrouw was destijds veel bekrompener dan nu, ook in *Arbeidersvrouw en feminisme*. De oproep van toen, dat we voor emancipatie niet alleen moeten kijken naar de identiteit van mensen, maar ook naar hun belangen, is echter nog altijd actueel. Emancipatie van de vrouw gaat om sekse – vrouwen worden nog steeds achtergesteld, zoals in inkomen. In de strijd voor gelijkwaardigheid zijn feminisme en socialisme echter geen tegenstelling, maar voor de toekomst allebei hard nodig. •

tekst Ronald van Raak

Joke van Ballegooijen was een van de eerste vrouwelijke lijsttrekkers. Hier in Oss langs de deuren met de Tribune.
foto archief SP

SP-SUCCES: VASTE HUUR- CONTRACTEN VOOR ONZELFSTANDIGE WOONRUIMTEN

Op 16 mei is besloten dat tijdelijke huurcontracten voor onzelfstandige woningen worden afgeschaft. 'Een mooie overwinning in de strijd voor woonzekerheid,' aldus Sandra Beckerman die dit voorstel met steun van D66 indiende. De SP is er trots op dat dit nu eindelijk geregeld is voor honderdduizenden mensen die op kamers of in woningen met gedeelde voorzieningen wonen.

De SP strijdt al jaren voor meer woonzekerheid. Door het voorstel worden de tijdelijke contracten voor onzelfstandige woonruimte afgeschaft. Dat zijn woningen zonder eigen toegang en met gedeelde voorzieningen zoals een keuken of toilet en kamers. Het afschaffen van deze tijdelijke contracten is een goede en broodnodige stap, maar het is nog niet voldoende. De SP wil ook tijdelijke contracten voor grote gezinnen, jongeren, ouderen, mensen met een beperking en voor flexwoningen afschaffen. Deze voorstellen kregen echter nog geen meerderheid in de Tweede Kamer.

Sandra Beckerman: 'Vandaag is een heel mooie stap gezet. Maar de strijd voor woonzekerheid gaat door. Te veel mensen zitten nog in onzekerheid. Zij hebben net als iedereen recht op woonzekerheid. Dat is geen gunst, maar een fundamenteel mensenrecht.' •

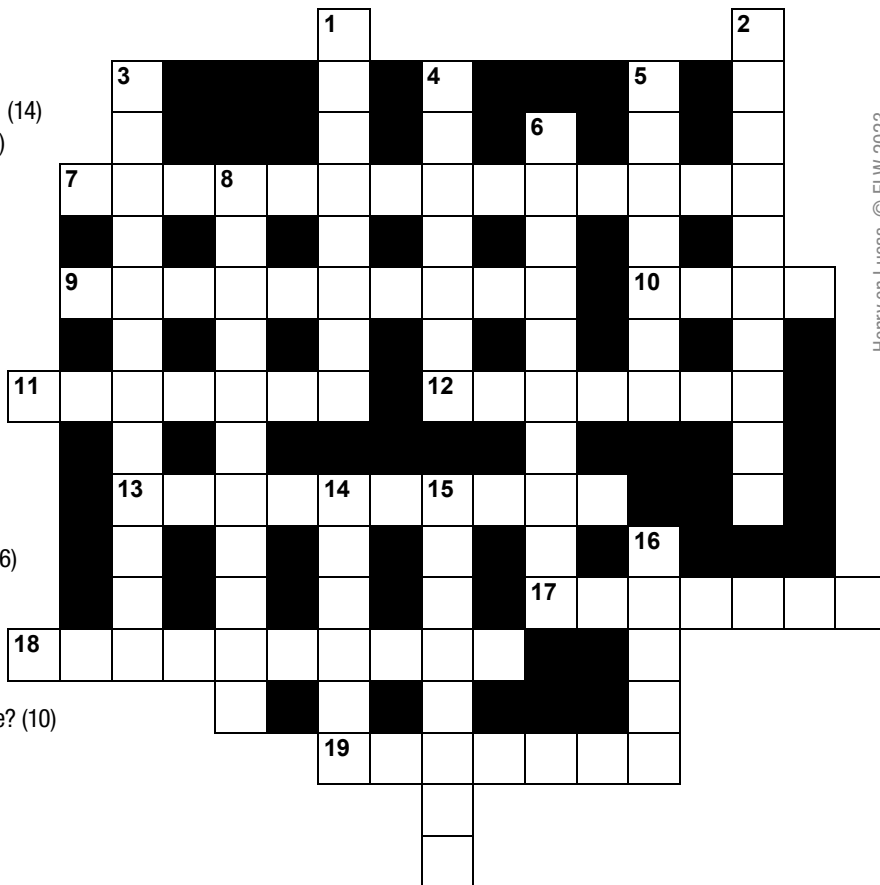
CRYPTOGRAM

Horizontaal

- 7 Driekleur komt in opstand. Daar is ie ondersteboven van. (14)
- 9 Is getrouwd met de vorst, dus blijft er koeltjes onder. (10)
- 10 Broodbeleg dat je je niet moet laten afnemen. (4)
- 11 Hoor 's hier, dat is louter versiering. (7)
- 12 Vervelend type om met je mee te dragen. (7)
- 13 Gratis maaltijd, hier, voor de armlastigen.
En nog gekookt ook. (10)
- 17 Nuttig voor het opsluiten van heetgebakerde
gevangenen. (7)
- 18 Zo vereren zij dat gewonnen duivelse mammon.
(10 en 6,4)
- 19 Uren die je (niet) in de file staat. (7)

Verticaal

- 1 Runt een pension in Europa. (8)
- 2 Het zijn zeker kledingstukken die u daar grijpt? (10 en 4,6)
- 3 Vakantie bij deze overheid? Dan geen blauwe envelop
in de bus. (12)
- 4 Lekkerrij piekt (ondersteboven) tijdens vorst. (7)
- 5 Hen legt eieren alleen ter verfraaiing. (7)
- 6 Zomers hoofddekseel beschermde toch niet tegen de hitte? (10)
- 8 Geen klein grossierend bedrijf. (11)
- 14 Soldaat staat altijd aan de ontvangende kant. (6)
- 15 Zet de hond niet aan, maar ga met hem wandelen. (8)
- 16 Daar kun je stevig mee voortstappen. (5)

Henry en Lucas, © FLW 2023

1	E	e	r	K	i	t	s	c	h

4	V	e	r	r	i	j	k	e	n	d

2	K	u	u	r	M	a	g	A	l

5	R	e	n	S	l	e	c	h	t

3	T	e	s	t	l	e	z	e	r

6	O	p	g	e	s	l	o	k	t

Letters					
1	2	3	4	5	6

Oplossing Anagraaf					

ANAGRAAF

Vind vanuit de Anagrammen en Hints de 6 termen. Plaats van alle termen de letter uit het gele vakje in de tabel 'Letters'. Dit vormt een nieuw anagram: de 6 letters kunnen tot één woord gevormd worden in 'Oplossing Anagraaf'. Stuur dit woord naar de redactie. De 'lange ij' = 1 letter (y). Verbindings-streepjes en spaties tellen niet mee; accenten vallen vaak weg in de anagrammen. Veel puzzelplezier.

OPLOSSINGEN MEIPUZZEL 2023

CIJFERVORM

A1 5; A2 18; A3 4; A4 1; A5 19 (1936);
B1 60; B2 10; B3 61; B4 2.

Eindoplossing: A (22) + B (22) = 44. Maal 4 (**Vorm** in tabel) = **176**.

De winnaar van de meipuzzel 2023 is Jan Boonstra uit Drachten.

Stuur uw oplossing van een puzzel naar keuze vóór 28 juni naar de puzzelredactie van de Tribune; Snouckaertlaan 70, 3811 MB Amersfoort of tribunepuzzel@sp.nl

Vergeet u niet uw naam en adres te vermelden? Onder de inzenders van een goede oplossing wordt een gesigneerd boek verloot uit de SP-boekenstal.

CRYPTOGRAM

Horizontaal

- 5) Kogelbaan 7) Order 9) Spoorwegovergang
- 10) Alleen 12) Veefokkerij 13) Page 14) Unitas
- 15) Non 16) Te 17) Bergop 18) Heupbot 19) Os
- 21) Rode Diesel 22) Afgod.

Verticaal

- 1) Hoge ogen gooien 2) Rundveestapel
- 3) Oudbakken 4) Lange vingers 5) Kip 6) Lawine
- 7) Oorlogsgod 8) Regeringspost 11) Loper
- 16) Teer 20) Bit.

ONGEKEND ONVERSCHILIG

'Hoe is het mogelijk dat de minister-president zo onverschillig is als het gaat om het trauma dat ouders en kinderen hebben en om het weggijken door bestuurders in het toeslagenschandaal?' Die vraag stelde SP-Kamerlid Renske Leijten in een debat over het toeslagenschandaal. Tienduizenden ouders werden onterecht beschuldigd van fraude door de Belastingdienst. Deze ouders en kinderen werden vermorzeld door een brute overheid. En jaren later is er nog geen begin van een oplossing.

Leijten: 'We willen allemaal helpen. Gemeentes willen helpen, uitvoeringsinstanties willen helpen, maar de Belastingdienst ligt dwars. Ondertussen heeft diezelfde Belastingdienst wel genoeg tijd om naar de rechter te stappen, in hoger beroep te gaan als de uitspraak ze niet zint en om de wet op te rekken door in de achterkamertjes met rechters samen te zitten om rechtszaken nog langer te laten duren. Het is wel klaar met deze minister-president die dit laat gebeuren en onverschillig is over het lot van die mensen. Daarom dienden wij een motie van wantrouwen in. Hij gaat het niet oplossen, dat vertrouwen hebben wij niet.'

Foto ANP/Hollandse Hoogte/Mediatv